DUŠKO KEČKEMET

SPLITSKI SLIKAR VINKO DRAGANJA

I.

Prve tri četvrtine XIX. stoljeća ne razlikuju se u Dalmaciji bitno mnogo od minulih stoljeća, kako na društvenom, tako i na kulturnom i umjetničkom polju. Nove ideje Francuske revolucije nisu zahvatile, skoro ni dodirnule, onaj stalež, kojemu su bile i namijenjene – građanski, već samo jedan uski krug plemićkog staleža, koji je sam po sebi bio već dotrajao i održao se jedino zbog konzervativnosti i zapuštenosti Dalmacije skoro do konca stoljeća. Ni umjetnost, sve do posljednje četvrti stoljeća, nije imala, osim nekoliko rijetkih izuzetaka, građanski, već aristokratski karakter; ona je predstavljala jedan zakašnjeli manirizam venecijanskog baroka sa sporadičnim i površnim impulsima klasicizma. Ni zanimljivi likovi klasicističkog arhitekta Splićanina Vicka Andrića, Canovina učenika, ni dubrovačkog bakroresca Petra Mančuna, ni zadarskih slikara manirista Franje Salghetti-Driolija i Franje Skvarčine, ni splitskog slikara aristokratskih portreta i diletantskih religioznih slika konte Jurja Pavlovića, ne znače predstavnike umjetnosti građanske klase, kao što znači na pr. osamljena pojava karlovačkog slikara Vjekoslava Karasa ili nekih tipično građanskih suvremenih slikara u Vojvodini i Srbiji. I Juraj Pavlović, najzanimljiviji splitski umjetnik tog vremena, tipičan je primjer slikara amatera, koji je vjerojatno zavirio u neke pariške ateliere, ali nije shvatio bit nove umjetnosti; slikao je onako »usput«, tek u časovima odmora i razonode, ili potaknut željom, da portretira koju osobu u svojoj aristokratskoj obitelji. Najbolji nam je dokaz zato, što u knjizi umrlih kao njegovo zanimanje stoji: umirovljeni oficir i posjednik, a slikaru ni traga.[1]

Ivan Rendić i Vlaho Bukovac prvi su dalmatinski umjetnici novog građanskog društva i prožeti idejama tog društva, među kojima idejama bila je jedna od najistaknutijih probuđena nacionalna svijest, odnosno

[1] Kruno Prijatelj, Juraj Pavlović. –»Hrvatsko kolo«, 1948., br. 3.

patriotizam, u takvu obliku stran dotadašnjem društvu. Za njima neposredno slijede dva fratra slikara, u samostanima i na bogosloviji zadojeni nacionalnim idejama, Splićanin Vinko Draganja i Pelješčanin Celestin Medović. Rendić je djelovao najrevolucionarnije u Zagrebu i Trstu, Bukovac i Medović uglavnom u Zagrebu, a Draganja je djelovao u Splitu, kao prvi profesionalni slikar, i to slikar osamostaljene građanske klase, koja zauzima vlast momentom zauzimanja političkih pozicija, t. j. pobjedom nad autonomašima, od kojih je većina predstavnika pripadala starom aristokratskom društvu. Ali činjenica je i to, da djelovanje fra Vinka Draganje, i kao slikara i kao patriote, nije bilo ni približno tako bučno i revolucionarno kao Rendićevo ili Bukovčevo na pr., iako je on bio oduševljeni »narodnjak«, što možemo zaključiti iz jednog mjesta njegove autobiografije, i potpuno zanesen svojim slikarskim pozivom, koliko god su ga u tome ometali i društvena sredina i dužnosti reda.

Ne smijemo zaboraviti, da je Draganja započeo slikarske nauke odmah nakon pobjede »narodnjaka« u splitskom općinskom vijeću 1882. g., i u doba najoduševljenijeg patriota na načelničkoj stolici Gaje F. Bulata, i da je »narodna« vlast u njemu gledala svog »narodnog« umjetnika, koji će se bitno razlikovati od svih dotadašnjih brojnih amatera aristokratskog društva. Čitavo školovanje Vinka Draganje i teška borba za još neshvaćeni i nepriznati položaj umjetnika u novoj građanskoj, uglavnom trgovačkoj sredini, koja se nije još popela ni na osrednji kulturni stepen, u mnogome su slični borbi i stradanjima Karasa, Kikereca, Rendića, Bukovca ili Medovića, a potpuno se razlikuju od školovanja jednog bogataša Salghettija ili plemića Pavlovića.

Pa i rezultat je bio posve drugačiji. Umjesto galerije splitskog plemstva, koje fiksira na platnu Juraj Pavlović, Draganja stvara čitavu galeriju portreta iz novog trgovačkog društva, činovničkog, ali, što je naročito zanimljivo, i iz pučkog težačkog, jer je i sam izišao iz tog staleža. Likovi splitskih težaka u koporanima i crvenkapama prvi su likovi tog pučanina ozbiljno tretirani, bez renesansno-baroknog izrugivanja ili pitoreskne egzotičnosti stranih i domaćih putopisaca i grafičara XVIII. i XIX. stoljeća.

Uočivši sve to, vidimo, da Vinko Draganja zauzima zaslužno mjesto prvog splitskog izrazitog slikara XIX. st. i prvog umjetnika novog društva i novih ideja, koliko god njegovo djelovanje bilo usredotočeno u sam rad, i on bio čak prilično izoliran i tadašnjim prilikama sputavan.

Sam taj pionirski prilog Vinka Draganje našem društvenom i kulturnom razvoju Splita, a uz Rendića i Bukovca, i Dalmacije, bio bi dovoljan, da se pozabavimo njegovim životom. Njegovo slikarsko djelovanje, koje daleko nadilazi sve, što je stvoreno u Splitu na tom polju dotada, a koje kvalitetom ne zaostaje za mnogim umjetnicima tadašnjeg zagrebačkog umjetničkog kruga, zaslužuje posebnu pažnju, analizu i umjetničku ocjenu; pogotovo zbog toga, što je javnosti, a i kritičarima i historičarima umjetnosti poznat vrlo malen broj njegovih radova, od

kojih mnogi svojom izrazito lošom kvalitetom, uvjetovanom u jednom razdoblju njegova rada presudnim faktorima, bacaju crnu sjenu na čitav njegov dosada neistražen opus i na njegovo cjelokupno vrednovanje kao slikara.

Pošavši tek od 2–3 njegova djela, poznata našoj povijesti umjetnosti, i zatim od još dvadesetak manje poznatih slika među zidovima dominikanskog samostana u Splitu, dugim traženjem, a rukovođen osobnim bilješkama u njegovoj autobiografiji, uspio sam što sakupiti, a što samo utvrditi, preko 100 slikarskih radova, što je za jednog slikara, sputavanog i neprestano ometanog u radu, značajan opus. Posebne su prilike uvjetovale, da je veći broj od tih radova osrednje ili ispod prosječne vrijednosti, ali selekcijom može se doći do određenog broja djela, koja imaju izrazitu i individualnu umjetničku vrijednost i svjedoče ne samo o ustrajnosti i marljivosti u radu, već i o nesumnjivom prirođenom talentu.

U doba tako oskudno za našu umjetnost to nije maleni prilog, i zaslužuje da se uoči i istakne, a ne prepusti zaboravi.

*

Vinko (obično nazivan Vicko) Draganja rodio se 20. veljače 1856. g. u splitskom predgrađu Lučcu, kao potomak težačke, ali nekoć ugledne i imućne pučke obitelji (»Draganjini dvori« u Radunici i ulici Rade Končara). Osiromašena obitelj nije mogla dječaku pružiti drugi odgoj, za kojim je težio, i to je bio razlog, da je već u trećem razredu gimnazije stupio u dominikanski samostan.

Nakon završene osnovne i srednje škole u Splitu polazi da uči bogosloviju u zavodu dominikanaca u Dubrovniku, gdje prijateljuje sa školskim drugom Medovićem i natječe se često s njime u crtanju. Nakon završenih nauka zaređen je za svećenika 1879. g. i započinje uobičajeni i monotoni samostanski život, koji bi ga doveo do položaja priora samostana, ali osim imena uzornog građanina, ne bi ostavio iza sebe nikakav spomen, – da nije postojala u njemu prirođena i neugasiva želja za umjetnošću.

Vele, da je još kao dijete pokazivao sklonosti za slikarstvo.[2] Navodno je već u pučkoj školi risao svašta, a naročito svoje sudrugove; kao đak viših škola čitavo slobodno vrijeme iskoristio je za risanje i slikanje bojama.

Željan slikarske pouke, zamolio je o. Vjekoslava Matiazzu, priora samostana, koji je prvi uočio njegov talenat, da mu dopusti da pohađa satove risanja dra. Emila Vecchiettija na splitskoj Realci, što mu je i dopušteno. Dr. Emil Vecchietti, inženjer i slikar osrednjih, ali tehnički besprijekornih portreta zadarskih i splitskih ličnosti, bio je dobar pedagog i mogao je zanijeti svoje učenike. On je Draganji ulio još više

[2] O. Lujo Matijaca, Historija crkve i zaslužnih redovnika sv. Dominika u Splitu. Rukopis u Dominikanskom samostanu u Splitu.

ljubavi za slikarstvo, isto kao kasnije i mladom Emanuelu Vidoviću, kojemu je također bio prvi učitelj slikarstva. I u Vecchiettijevoj obitelji gajila se umjetnost, i njegova kćerka držala je slikarsku školu za amatere.[3]

Draganja je kod Vecchiettija učio tek nekoliko mjeseci, a zatim mu se pružila prigoda da pođe u Zadar u nauku slikaru fratru Josipu Rossiju, koji se sam nije istakao naročitim radovima, a bavio se i restauracijama starijih crkvenih slika, kao na pr. Kokoljinih u Gospi od Škrpjela u Boki Kotorskoj.[4]

Da je Rossi pozitivno i slikarski zdravo djelovao na svog učenika, svjedoči nam njegovo pismo Draganji iz Zadra u Split 1883. g., u kojemu ga, među ostalim, savjetuje: »Ako imate slobodnog vremena, vježbajte se u slikanju nečeg iz stvarnosti, a ako nemate na raspolaganju glave, neka vam kao model posluži makar koji stari lonac; jer ako budete slikali bojama prema reprodukcijama, naročito onim lošim, ne ćete ništa postići!«

Godinu i pol proveo je Draganja u Rossijevu atelieru (od kolovoza 1881. do siječnja 1883.). Ne znamo, koliko je tu naučio, jer radovi iz tog razdoblja nisu sačuvani. Iznenadni poziv pretpostavljenih, da se odmah povrati u Split, prekinuo je njegovo slikarsko školovanje u Zadru.

Ne mogući više u Zadar, a težeći za jednom solidnijom slikarskom naobrazbom, odluči da nastavi nauke u Italiji, stjecištu svih umjetnika tog vremena, i to baš u Firenzi. No tu odluku nije bilo lako ostvariti. U autobiografiji opisuje sve prepreke, na koje je nailazio, i moralne i materijalne naravi. Ne mogući od fratara dobiti novac potreban za školovanje, obraćao se ustrajno kome je mogao i znao; među ostalima biskupu meceni Josipu Jurju Strossmayeru, caru Franji Josipu i Općinskom upraviteljstvu grada Splita. Prva dvojica su na lijep način odbili njegovu molbu, a od splitske Općine je kasnije dobivao 50 for. godišnje, što je bila minimalna potpora, gotovo nikakva.

Vinko Draganja ipak je otputovao u Firenzu u listopadu 1883. god. i proveo je na naukama pune četiri godine, do rujna 1887. god. Isprva je htio da uči u privatnom atelieru prof. Cisarija,[5] u kojemu je zatekao nekadašnjeg školskog druga fra Celestina Medovića, kako pozira za sv. Franju, ali se na savjet istog profesora upisao na Umjetničku akademiju (Accademia di Belle Arti), a nastanio se u samostanu S. Maria Novella. Na Akademiji je prvo polazio jedan opći razred (scuola del comune) kod prof. Marubina, zatim jednu godinu specijalni razred (corso dello speciale) kod prof. Ceranfija i dvije godine rada po pri-

[3] Kako je Draganja sam opisao značajniji dio svog života i rada u sačuvanoj autobiografiji, koju prilažem ovoj knjizi, izbjegavat ću da u ovom prikazu ponavljam detalje, koje sam spominje, a da nadopunim praznine, koje je izostavio.

[4] Kruno Prijatelj, Slikar Tripo Kokolja, Zagreb 1952., str. 15.

[5] Vjerojatno Antonio Ciseri (1821–1891), patetični i hladni slikar religioznih kompozicija, porijeklom Lombardijac.

rodnim modelima (scuola del vero) kod istog profesora; usput je slušao povijest umjetnosti, anatomiju u bolnici S. Maria Nova i druge predmete. Prema intimnim zapisima samog Draganje, zapisima, koji nisu trebali da se publiciraju, pa prema tome nema razloga da budu netočni u ovakvim detaljima, napredovao je u slikarstvu brzo, a svugdje se očitovao njegov prirođeni talenat. Profesori su ga hvalili, a on je uz školski rad slikao i privatno, nestrpljiv zbog sporog i postepenog rada u Akademiji, a i potreban materijalnih sredstava za život i školovanje. Osim male pomoći splitske Općine, dobivao je nešto od oca, nešto od samostana; najpožrtvovnije ga je pomagao prijatelj don Petar Kovačić, župnik u Blatu na Korčuli, ali je većinu potrebnih sredstava za život stjecao sam svojim radnjama, slikajući svetačke slike za crkve u domovini, portretirajući neke osobe u Firenzi i prodajući za malenu cijenu razne svoje radove firentinskim trgovcima.

U početku je za privatni atelier upotrebio malenu kapelu samostana S. Maria Novella, bivšu mrtvačnicu, ali kad su mu tamošnji fratri, drugovi i stariji, onemogućili raznim intrigama rad, iselio je potpuno iz samostana i radio dalje u unajmljenom atelieru u ulici S. Reparate.

Veći dio Draganjine autobiografije zapremaju intrige okoline, koja mu je svojim malograđanskim i licemjernim predrasudama i klevetama ometala svaki slikarski nauk i rad. Čitalac dobiva dojam, da je čitava biografija od 92 stranice napisana kao intimna ispovijest i opravdanje od napadaja i kleveta što su ga pratili čitavog života. Cijela autobiografija, koliko god pisana od neknjiževnika, osuda je malograđanštine i općeg nazadnog gledanja njegove okoline, kako crkvene, tako i svjetovne na umjetnost. Ona opisuje ustrajnu borbu umjetnika za umjetničku naobrazbu, za rad i za sačuvanje svoje moralne i umjetničke slobode i individualnosti. Umjetnik, na kojega se oborilo čitavo konzervativno i u biti antiumjetničko društvo, a koji je još bio vezan propisima i disciplinom reda, često se našao u onom kritičnom času da klone i napusti borbu, ali je uvijek želja za umjetnošću i individualnom slobodom bila jača i pobijedila bi, usprkos svim predrasudama.

Umjetnik fratar, već je sam taj pojam bio neobičan za našu malograđansku sredinu; a ako je taj fratar htio da slika i svjetovne motive, a ne samo crkvene, onda je u očima te sredine i svojih sudrugova i pretpostavljenih bio pravi revolucionarac. Ali činjenica je, da na takva malograđanska shvatanja nije Draganja nailazio samo u svom rodnom dalmatinskom gradu, već i među crkvenim krugovima u Firenzi, među krugovima ljudi, koji žive u gradu, u kojemu svaki kamen govori o umjetnosti, koji žive u samostanima, u kojima su svi zidovi oslikani freskama renesansnih majstora. Duh fra Angelica davno je nestao iz malograđanske Firenze XIX. st.

Najveća teškoća bila je u tome, što je Draganja i za svoje svetačke likove trebao žive modele, jer je poštivao prirodu i realizam (u tom razdoblju rada!) kao osnovni zakon slikarstva. Do muških modela još je nekako dolazio među samostanskim drugovima, ali kad je trebalo

da slika Madonu, teško mu je bilo doći do živog modela. Svaki posjet profesionalne modelke ili koje znanice njegovu atelieru izazivao je hipokritsku sablazan u samostanu. Iako nije bio vezan sa samostanom osim stanovanjem u njemu, pratio se budno svaki njegov korak izvan njega i dojavljivao iskrivljeno i uveličano pretpostavljenima u Splitu.

Međutim, iz autobiografije Vinka Draganje, a naročito između njenih redaka, može se zaključiti, da je on bio lijep, temperamentan i društven mladić, jedan od onih otvorenih Dalmatinaca, kojima ni fratarska mantija ne može da uguši želju za životom, za ljepotom, za toplim osjećajima. Postojala je i jedna djevojka, Prima Uccellini-Aronni, o kojoj opširno piše i koju je iskreno volio. Ona mu je i pozirala za Madonu. Draganja je bio željan društva, s kojim će moći otvoreno i iskreno razgovarati, koje će ga otvoreno kritizirati ili hvaliti, a to kod svoje samostanske braće ni u Splitu nije našao: naišao je samo na spletke i ogovaranja, na pretvaranja i denunciranja. To ga je toliko ogorčavalo, da je često pomišljao da napusti redovničko i svećeničko zvanje i posve se posveti umjetnosti, iako je, kako sam veli, svoj red iskreno volio. Stoga je Draganji bilo bliže društvo ostalih građana, nego redovnika. Njegovi samostanski drugovi bili su i ljubomorni na njega zbog njegove ugodne vanjštine, zbog talenta i brzog učenja i shvaćanja, a naročito zbog otvorenog i srdačnog saobraćaja sa svakim, čime je stjecao simpatije svih, koji su bili bez predrasuda i zlobe.

Rezultat tih ogovaranja i denunciranja bio je poziv Provincijala, da se odmah vrati u Dalmaciju i prekine nauke. Bio je optužen, da se družio sa sumnjivim ženama, pa čak da je namjeravao s jednom pobjeći u Pariz.

Međutim, ovog puta nije Draganja, uza svu unutrašnju borbu i dilemu između dužnosti i osjećaja povrijeđene pravde i individualnosti, poslušao nalog. Znao je, ako se povrati u Split, već tim činom priznat će, da su glasine bile istinite, a usto će prekinuti slikarski studij u zadnjoj godini, i, poznajući prilike u Splitu, nikada ga više ne će dovršiti. Njegova energičnost i odluka da brani svoju čast i slobodu očituje se najbolje u odgovoru redodržavniku u Dalmaciji, koji mu brzojavlja: »Vrati se i popravit ćemo«, a Draganja mu odgovara brzojavom: »Prije popravite, pa ću se vratiti«.

Draganja se brani i opravdava, ali ne će da se odreče svog slikarstva i nauke. U svibnju 1886. g. zatražio je, zbog takve situacije, od kongregacije iz Rima sekularizaciju i nakon toga je skinuo fratarsku odjeću i tako postao običan slobodan svećenik, nevezan disciplinom reda, ali s namjerom, da se povrati u red, čim dovrši Akademiju. Nastanio se kod nekog mljekara u Via Faenza u blizini Umjetničke akademije. Svoju skromnu sobicu, u kojoj je neko vrijeme, zbog štednje, sam kuhao jelo, ovjekovječio je u slici »Moja kuhinja«; slika se vjerojatno još nalazi u nekom privatnom posjedu u Splitu. U prosincu iste godine čak je otputovao u Rim, da se opravda kod Generala reda, koji mu nije, međutim, posvetio gotovo nikakvu pažnju. Nas bi mnogo više zanimalo,

što je vidio u Rimu, da li su umjetnička djela toga grada djelovala na njegovu umjetnost, ali, prema autobiografiji, možemo zaključiti, da je bio toliko obuzet nanesenom nepravdom i željom da se opravda, da za drugo nije ni imao vremena.

Konačno, kad je dovršio nauke na Akademiji, obukao je ponovo bijelu odjeću dominikanskog reda i povratio se u rujnu 1887. god., u Split u samostan.

Boravak u Firenzi i nauke na Umjetničkoj akademiji bili su od presudnog značenja u dotadašnjem i daljem Draganjinu radu. Život u internacionalnim umjetničkim krugovima u Firenzi, dodir s relativno dobrim slikama i učiteljima, a najviše izravno upoznavanje sa djelima starih klasičnih majstora, kojih je Firenza bila puna, naročito onima antike i renesanse, sve je to izgradilo i proširilo društvenu i umjetničku fizionomiju mladića.

Ali, u zavičaju su ga čekali još teži dani. Draganja je došao u Split kao solidno školovan i već oformljen umjetnik. Djela, koja je tada stvarao, idu među značajnija djela likovne umjetnosti u tadašnjim našim umrtvljenim sredinama. Pa ipak, splitsko društvo, kako crkovno, tako i svjetovno, onemogućilo je Draganji svaki dalji slikarski razvoj, onemogućilo mu je čak i potreban kontinuirani rad i vježbu; i nakon dugih pauza nerada, ili rada bez modela, bez osjećaja, topline i dublje zainteresiranosti, talentirani i tehnički izgrađeni slikar postepeno se pretvarao u osrednjeg portretistu i altaristu, da se konačno, u starijim godinama, predstavi široj javnosti djelima, koja nemaju u sebi gotovo nikakve umjetničke vrijednosti i koja bacaju ne samo crnu sjenu na ono kvalitetno razdoblje njegova rada, već i na čitavo društvo, koje je svojom uskogrudnošću i malograđanštinom izravno odgovorno za taj nagli pad.

Odmah po povratku u Split Draganja, razočaran i ogorčen, nije ni uzimao kist u ruke. Poslije kraće pauze nije mogao a da ne slika, te je započeo da radi u jednoj sobi samog samostana. Kad su ga i tu počeli ometati i virkati mu kroz prozor, prihvatio je ponudu supruga Mate i Ane Protić, da udesi atelier u njihovu starom stanu, pošto su oni preselili u novi (1888). Tu je načinio više dobrih slika i portreta, ali kad je vidio, da ogovaranja mještana pogađaju i njegove dobročinitelje, naročito lijepu gospođu Protić, zahvalio se sam na gostoprimstvu i smjestio stalak u malenoj neprikladnoj sobici očeve kuće na Lučcu (1892).

Još 1890. g. izložio je Draganja javno prvi svoj rad, sliku Katarine Sienske, u crkvi sv. Dominika. Otada o njemu češće pišu splitske novine, ali površno, hvaleći sve odreda i bez imalo razumijevanja. Jedini opširniji (do danas!) prikaz o Draganji i njegovoj umjetnosti, ali jednako nestručan, napisao je Kamilo Zajčić-Todorov u splitskom »Narodu« 1892. g., prigodom izlaganja nekoliko njegovih slika u izlogu Ševeljevića na Narodnom trgu. Autor opisuje Draganjin maleni atelier i samog slikara u tridesetim godinama, kao visokog, uspravnog, razvijenog, »tip naše prikladne varoške mladeži«, stasitog, simpatičnog umjetnika,

mirnog i blaga čela, a mirne duše. Sličnog ga vidimo i na autoportretu iz Firenze 1886. g., a takva ga je prikazao i Celestin Medović na jednom portretu iz Firenze. Zidovi i stalci njegova malenog ateliera bili su tada puni dogotovljenih slika.

Najviše hvale građanstva donijela mu je slika, koju je tada (1893) izradio, »Jematva (berba) u splitskom polju«, velika kompozicija, rađena hladno i naturalistički po fotografiji. Draganja se naime bavio i fotografijom, kao amater, i neke kompozicije i portrete prije je fotografirao u naravi, a zatim ih izradio prema fotografijama, ali ta djela idu u lošija njegovog stvaranja.

Naprijed spomenuta »Jematva u splitskom polju«, u kojoj je prikazao čitavu svoju obitelj, navodno je bila izložena i u Beču, a ona je slikaru pronijela kratkotrajnu slavu i izvan Splita, čitavom Hrvatskom, jer je zagrebački »Vienac« donio njenu reprodukciju, »Dom i svijet« slikarev portret i biografiju; čak i jedna praška umjetnička revija donijela je reprodukciju te kompozicije. Sa slikom je Draganja osobno otputovao 1894. u Đakovo i poklonio je Strossmayeru, kod kojega je bio duže vremena gost. Strossmayer je zatim u »Glasniku Bosanske i sriemske biskupije« objavio okružnicu svećenstvu, u kojoj hvali Draganju, njegovu »umjetnički izrađenu sliku« i preporučuje ga za izradu umjetničkih crkvenih slika.

Godine 1893. nadogradio je Draganjin otac obiteljsku kuću na Lučcu i na trećem katu sagradio prostran i svijetao slikarski atelier, po sinovljevim nacrtima. To je bio prvi pravi slikarski atelier u Splitu, udoban za rad, s velikim prozorima sa sjeverne strane (koji su kasnije zazidani, ali se još vidi njihov trag u zidu od žute cigle).

Draganja je sad oduševljeno prionuo uz rad. Kovao je mnoge planove. Da stekne nešto sredstava za slikarski materijal, poučavao je u slikarstvu, uglavnom djevojke, koje bi pokazivale nešto malo talenta, a među ostalima i mlađeg splitskog slikara Antu Katunarića, kojega je dva puta i portretirao.

Ali ni tu nije bilo suđeno slikaru, da se posveti radu. Progonila su ga ogovaranja, svaki dan nova. Ogovarale su ga djevojke, koje su kod njega učile, ogovarale su djevojke, koje su mu šile i prale rublje, a pogotovu ako bi mu koja pozirala kao model za Madonu. To ga je ozlovoljavalo, a to mu je i uskraćivalo mogućnost rada sa živim modelom, što je za njega, slikara realistu, bilo od presudne važnosti. Nabavio je jednu slikarsku drvenu lutku i nju oblačio kao model.

Još veće smetnje pravili su mu fratri. Oni nisu imali nimalo razumijevanja za njegov rad i njegovu umjetnost i tražili su od njega, da samo fabricira oltarske slike po narudžbi i vrši stotinu samostanskih dužnosti. Sam opisuje u dnevniku, kako je po nekoliko puta na dan morao iz ateliera trčati u samostan, da izmoli potrebne molitve ili prisustvuje svakodnevnim crkvenim funkcijama, i tako bi morao prekidati rad, tek što bi se njime zanio, ili pak raditi navečer uz svijetlo petrolejke ili voštanice. To je bio presudan udarac njegovoj umjetnosti i njegovu

daljem razvoju. Radio je sve manje, sa sve manje volje i ljubavi, dovršavao po crkvenim narudžbama velika platna rađena bez modela i zapadao u maniru i šablonu.

Sam daje najautentičniji dokumenat te odsudne prekretnice u svom radu (1893): »Sada, kad sam imao prikladno mjesto za rad, bila je moja želja, da se svim žarom posvetim umjetnosti, pa sam u sebi zamišljao djela, koja ću izvesti. No na moju žalost, osim nesavladljivih teškoća, da za rad nađem osobe, koje bi mi dragovoljno pozirale kao model, ni sa strane fratara nisam bio podupiran ... Što zli jezici, a što i ovo nerazložito iziskivanje starješina, da prisustvujem u crkvi molitvama, kad bi baš bilo doba za rad, bilo me jako ozlovoljilo i ubijalo mi u duši svaki zanos za umjetnost. Započeo bih koju radnju, a nikad na kraj s njom. Najviše bi mi ojadilo dušu, kad bi mi se fratri još rugali, da sam »eterno nei lavori«, da ne vide nikakva mog djela! A ko je tome kriv? Svoju krivicu ne bi vidjeli, nego moj tobože nehaj za rad ... Koliko bih lijepih slika bio stvorio, samo da su mi fratri rekli: Ne boj se zlih jezika, ascolta e passa; radi preko dana, a kor ćemo mi sami izmoliti bez tebe. Oh, da, mnogo kasnije, kad sam izgubio očnji vid, kad moram dvoje očale nataknuti na nos, jedne za daljinu, a druge za blizinu, kad su se većim dijelom i osobe u samostanu izmijenile, tek tada sam bio slobodan, da mogu preko dana boraviti u svom atelieru. *Ali moje najljepše godine bile su izgubljene za umjetnost ... gore opisane dužnosti uplivale su na mene i ubile u meni svaki polet za umjetnost ili, da se bolje izrazim, prouzrokovale da se ne mogu posvetiti slikarstvu.*«

Ogovaranja građana, pomanjkanje modela, nerazumijevanje fratara, zatim razne druge dužnosti, među kojima i uredništvo jednog crkvenog časopisa (u kojemu je pisao rasprave u obranu Savonarole), a konačno i bolest očiju i sve veći gubitak vida, prouzrokovali su taj nagli i na prvi pogled neprotumačivi pad njegove umjetnosti, koji se opaža na slikama prve i druge decenije XX. st., za razliku od onih pretposljednje i posljednje decenije XIX. st.

1901. izabran je priorom samostana, što je oduzelo još više vremena od njegova slikarstva. Usto je vršio razne druge dužnosti: bio je ispovjednik mnogih ženskih samostana, vojni kapelan, višegodišnji ekonom svog samostana, upravitelj »Vjekovite mise«, »Ružarija«, »Pobožnog društva«, »Gospine krunice« i sl. Oko 1904. god. postavljen je za upravitelja i starješinu dominikanskog samostana na Lokrumu kod Dubrovnika (čini se opet u vezi s nekim ogovaranjima u Splitu).

1909. započeo je rad na najvećoj, ali ne i najboljoj svojoj slici »Apoteozi Ružarija«, za apsidu dominikanske crkve u Splitu. Putovao je Dalmatinskom Zagorom, od Sinja do Promine, proučavajući i fotografirajući narodne nošnje za tu veliku kompoziciju. Zanimljivije je, što je u historijskim likovima dao portrete svojih samostanaca.

1911. i 1912. g. (kada završava njegova autobiografija) izlagao je češće novije radove u izlozima na Narodnom trgu, ali to su već bili izrazito loši radovi, bez truna kvalitete onog zdravog realizma nekih

starijih djela. Tada je imao vremena i radio je mnogo, fratri su ga pomagali i poticali, građanstvo je (o ironije!) priznalo njegovu umjetnost, koja jedva da je još i bila umjetnost, kao što ni priroda više nije bila priroda, viđena njegovim teško bolesnim i kratkovidnim očima. Bilo je već kasno! Tako se sam često tužio fratrima.[6]

Zatim se nastavlja miran samostanski Draganjin život. Zbog bolesti očiju napušta skoro sasvim slikarstvo. Nekada temperamentni mladi fratar, postaje staložen, tih i strpljiv. Osim što je bolovao od očiju, bolovao je i od želuca, pa je sam sebi kuhao u skromnoj samostanskoj sobici. Malo je pričao i najvolio čitati. Dane i dane bi smireno radio započeti posao, ne obazirući se ni na koga.[7] U vrijeme prvog svjetskog rata bio je toliko savjestan na položaju vojnog kapelana, da nije htio vlastitog rođaka zadržati u gradu protekcijom kao posilnog, i ovaj je poginuo na fronti, što je sebi kasnije uvijek predbacivao.

I konačno, 1926. g., kad su dominikanci u Zagrebu, u Maksimiru, nadogradili samostan i crkvu, zamolili su Draganju, da im slika sliku »Gospe od Ružarija« za glavni oltar. On se prihvatio posla, iako je već davno napustio kist, i radio je sliku skoro do posljednjeg časa života.[8] Umro je 6. svibnja 1926., u 70-toj godini života, i pokopan na Sustjepanskom groblju. Građani su mu odali počast kao časnom i poštenom čovjeku, a zaboravili su, da pokapaju i slikara, čija će neka djela kasnije ući u antologije novije hrvatske likovne umjetnosti.

Oko slikareva ateliera i brojnih slika u njemu nastala je tada prepirka između fratara i pokojnikove rodbine. Slučaj je svršio pred sudom, a slike su naslijedili dominikanci, kod kojih se i danas nalaze, ali nažalost, većinom su iz posljednjeg, lošeg perioda njegova stvaranja.[9]

Još za života, pošto je prestao da slika, Draganja je iznajmio svoj atelier prof. Fagarazzu, a ovaj ga je opet iznajmio splitskom slikaru Silviju Bonači-Čiku. Zanimljivo je spomenuti, da je oko 1901. god. na povratku s nauka u Italiji mladi Emanuel Vidović udesio svoj prvi skromni atelier u tavanskoj sobici Draganjine kuće, iznad njegova prostranog ateliera. Tada je Draganja i portretirao Vidovića u svom atelieru, u blizini drvene lutke modela.

Poslije smrti se na Vinka Draganju skoro posve zaboravilo. Zahvaljujući »Autoportretu«, koji je Splitska galerija umjetnina poslala na veliku izložbu »Pola vijeka hrvatske umjetnosti« 1938–1939. u Zagrebu, i starim hvalama »Berbe u splitskom polju« u »Viencu«, on se kratko spominje u pregledima naše umjetnosti, a njegov je opus zapravo stran našoj publici i kritičarima te traži reviziju i rehabilitaciju.

*

[6] »Kronika samostana splitskoga«, rukopis u dominikanskom samostanu u Splitu.
[7] Isto.
[8] O. L. Matijaca, Historija crkve ...
[9] »Spisi parnice o. Vica Draganje sa svojom braćom radi slikarskog ateliera«, Arhiv dominikanskog samostana u Splitu.

Broj slika, koje Vinko Draganja ostavlja iza sebe, razmjerno je vrlo velik. U katalogu sam nabrojio 128 njegovih radova, od kojih sam pronašao oko 80, a za ostale znam uglavnom prema dosta detaljnim i točnim podacima iz njegove autobiografije.

Naravno, da kvalitet svih radova nije isti, dapače vrlo varira. Najraniji Draganjini radovi, kao i većina onih iz Firenze, nisu nam poznati. Da li je za kratkog naukovanja u Zadru ili kasnije načinio onaj maleni portret svog učitelja slikara fra Rossija, koji je danas u dominikanskom samostanu u Splitu, nije moguće sa sigurnošću utvrditi. Dobar realistički rad ipak podsjeća na kvalitetna njegova djela neposredno nakon povratka iz Firenze. Za razliku od nekih kasnijih hladnih, skoro naturalističkih portreta, u tome ima dosta psihološkog uživljavanja sa slikanim portretom.

Iako su nam sačuvana rijetka od mnogih Draganjinih djela nastalih u Firenzi, na temelju njih i na temelju onih, koja je stvorio odmah nakon povratka u domovinu, možemo zaključiti, da firentinski radovi idu među najkvalitetnije u čitavom slikarevu opusu. Zbilja je šteta, da je skoro sve ostavio u Italiji, gdje će veći dio ostati za nas izgubljen.

Lik, koji je tada dominirao firentinskim slikarstvom, bio je Telemaco Signorini (1835–1901), majstor živih svijetlih boja, kojima je ostvarivao vanredne pejzaže i vedute stare Firenze, pune svijetla i prozirne atmosfere. Bio je vođa »macchiaiola«, i što on, a što ostali njegovi sljedbenici, koji su imali svoje bučno sjedište u Caffe Michelangelo, utjecali su i na slikarstvo mladog Vinka Draganje, koliko god se Draganja ograničeno kretao u firentinskom društvu.

Zbilja vidimo, da su glavne karakteristike Draganjina slikarstva te firentinske faze živi i svježi kolorit i neki naturalizam, koji je identičan s verizmom tadašnjih firentinskih slikara (Signorini, Fattori i dr.).

Tipično je takva, ponešto i hladna u svom verizmu, uz sav živi kolorit, slika »Praonica samostana S. Maria Novella u Firenzi«, koja se čuva u splitskom dominikanskom samostanu. Već na njoj može se uočiti jedna pozitivna oznaka Draganjina slikarskog rada, da za svoje grupne, pa i neke svetačke kompozicije, uvijek nastoji naći realne modele, da po njima slika figure. To čvrsto prihvaćanje uz realizam ujedno je i pozitivna i negativna strana njegova slikarstva, a ima izvor u općem stremljenju firentinskih slikara, koji, zasićeni romantičnim nerealnim kompozicijama, odlaze poput pariških Barbizonaca u prirodu i drže se što vjernije nje.

Slična je i sačuvana veduta »Trg Michelangela u Firenzi«, kod dominikanaca u Starom gradu. Svjež skicozan rad, živih pastoznih boja, čiste atmosfere i slobodnog tretmana. Rađen je u prirodi, skoro impresionističkom tehnikom.

Ne znam, kamo da postavim jedan maleni, ali neobično lijepi pejsaž s pogledom na neki grad u daljini, prema nepotpuno čitljivom natpisu uz signaturu, vjerojatno München (otprilike: Ex Mncvhend). Nije mi poznato, da li je Draganja ikada bio u Münchenu, ili je slikao po nekoj

reprodukciji drugog slikara München, ili bi pak to ime trebalo da znači ime nekog slikara po kome je radio, a ne ime grada. Činjenica je, da je to najbolji pejzaž, koji je Draganja naslikao, a svojim čisto slikarskim kvalitetama uzdiže se i nad Bukovčevim i Medovićevim pejzažima. Čitav je ostvaren u jednom svježem i neposrednom, skoro impresionističkom doživljaju, daleko od hladnog verizma, s odlično riješenom atmosferom i nebom s oblacima. Teško je povjerovati, da ta spontana sličica nije nastala u neposrednom dodiru s prirodom.

U firentinsku fazu Draganjina rada ide i prvi »Autoportret« (1886), danas u Muzeju grada Splita. Nešto hladan u svom realizmu, ističe se nekom psihološkom prodornošću i znači bolje slikarsko djelo od kasnijeg autoportreta, koliko god ovaj drugi bio dotjeraniji i efektniji.

Najplodnija godina Draganjina rada bila je 1888. g. Te godine stvorio je desetak svojih možda najboljih djela, a nakon toga počinje da slabi, napušta vježbu i zapada u maniru, te kasnije samo s rijetkim slikama daje takve kvalitete.

Po povratku iz Firenze nakon kraće demonstrativne pauze prihvatio se Draganja oduševljeno slikanja portreta, žanra, koji mu je najviše odgovarao i u kojem je bio najbolji. Oslikao je te godine čitavu malu galeriju portreta članova rodbine i znanaca.

U portretima članova obitelji kao da se udaljio od svog firentinskog kolorita, od nekog impresionizma, koji je doživio kroz filtar firentinskih macchiaiola, i kao da je nastojao svoj slikarski izraz približiti tradiciji starog baroknog venecijanskog slikarstva, na koju su bili naučeni stanovnici tih dalmatinskih gradova. Boje postaju zagasitije, više smeđe i zlatne, sjene gušće, pozadina skoro crna, često s nekim rembrandtskim efektima chiaro-scura. Portreti o. Jordana Zaninovića, kasnijeg hvarskog biskupa, i Šimuna Krstulovića ostavljaju dosta hladan i nedoživljen utisak, iako su rađeni tehnički i koloristički vrlo vješto, a portreti oca, majke i bake majstorska su djela te vrste portreta. Oni nam govore o elastičnosti i širini slikareva izraza, koji je uspio da ujedini svoj stečeni stil s lokalnim tradicijama, ili firentinski verizam s venecijanskim kolorizmom, koji je uhvatio duboki korijen još u baroknoj umjetnosti u Dalmaciji.

Portret slikareva oca Duje Draganje, splitskog težaka sa crvenkapom, privukao je, svojim realizmom, odmah pažnju građana, pošto je bio 1892. g. izložen na Narodnom trgu. Taj skoro fotografski realizam nije sputao slikara da inkarnat ostvari pastozno, slobodno i skoro impresionistički. Inkarnat se plastično ističe od odijela i pozadine, koji se gube skoro u crnome i stvaraju efekat kontrasta svijetlog i tamnog. Koloristički tretman staračkog lica podsjeća nas i na najbolje Medovićeve staračke portrete iz splitske Galerije umjetnina.

Portret majke sa čarapom i iglom u ruci također je dobar realistički rad, pastoznog koloristički riješenog inkarnata i svijetlotamnih efekata lica i ruku pred pozadinom. Ruke su nešto tvrde i kao voštane, ali to opravdava obiteljska predaja, da je imala u rukama teški reumatizam

i da je jedva njima micala. Zanimljiva je dijagonalna kompozicija lica i ruku, iako nešto galerijska, kao na slikama starih Holandeza. Na tom portretu možemo pobiti površno nabačenu tvrdnju, da su Draganjini portreti hladni, bez života i rađeni isključivo po fotografijama. Ti portreti, tako slikarski i psihološki doživljeni i interpretirani, nisu nikako mogli nastati po samoj fotografiji. O tome sam se uvjerio propitkujući i kod najstarijih živih članova slikareve rodbine.

I portret babe Ane Kuzmanić, starice od 95 godina, sa krunicom u ruci, odaje iste oznake i iste kvalitete: realistički, ali skicozni i nefotografski rad, pastozan namaz lica, nešto zelenkastog staračkog tena i hladnije ruke.

Iste 1888. godine, radeći u provizornom atelieru kod Protićevih, naslikao je Draganja jedan vrlo lijep interieur tog stana, pun prostornosti i ugodne intimne atmosfere, s likovima gospodina i gospođe Protić u drugom planu.

Od svih tih slika odvaja se veliki portret Ane Protić. Iako rađen realistički, odvaja se od ostalih porodičnih portreta jednim posve drugim živim koloritom, bližim Draganjinoj firentinskoj paleti. Čudno, da su u isto doba mogla nastati stilski tako oprečna djela. U čitavom tretiranju lijepe ponosne žene ima mnogo poštovanja, a možda i nešto zaljubljenosti, zbog koje je i bio objeđivan.

Jednako u živom koloritu ostvaren je i »Vrt samostana sv. Dominika u Splitu«, stari slikoviti vrt prije pregradnje samostana. To je fin, svjež rad, pun zelenila i vedre sunčane atmosfere. Možda je iz istog vremena i portret o. Tome Radičića, orguljaša, danas kod dominikanaca, skicozan, ali dobar i svjež rad.

Ne smijemo mimoići ni jedinu Draganjinu Mrtvu prirodu, naslikanu također te godine, a nazvanu »Domaće voće«. Suvremenici su je neobično hvalili i uspoređivali s »najljepšim slikama mrtve prirode nizozemske škole« (K. Zajčić–Todorov). Nas danas ne će baš toliko zanijeti njen nešto hladni, ali majstorski realizam, ali ćemo u mnogim njenim partijama otkriti dobra koloristička rješenja, kakva nismo možda našli ni u jednog našeg slikara mrtve prirode prošlog stoljeća. Osim nekih manjih sačuvanih studija cvijeća i voća, Draganja inače nije slikao mrtvu prirodu.

Zatim, koncem XIX. i početkom XX. stoljeća dobre Draganjine slike postaju sve rjeđe, a lošije sve češće.

Tehnički dobro izrađen, iako nešto hladan u svom realizmu, ipak se zapaža jedan portret slikara A. Katunarića, danas u Galeriji umjetnina u Splitu, a drugog, iz istog doba, nisam uspio pronaći. I profesora Marina Rabadana sa ženom za stolom naslikao je u dvije varijante. Jedna, nešto skicozna i površna, nalazi se u dominikanskom samostanu, a bolja je varijanta u privatnom posjedu u Zagrebu.

Najpoznatija i najpopularnija Draganjina slika bila je »Jematva u splitskom polju«, o kojoj se tada mnogo govorilo i pisalo. Danas se nalazi u privatnoj zbirci D. Vajde u Zagrebu. Iako na toj slici autor

upravo zapanjuje prosječnog gledaoca realizmom (ili točnije naturalizmom) i jednom časovitom neposrednošću, slika ipak ne ide među bolja Draganjina djela. Baš ta privlačna živo »uhvaćena« momentalnost dokaz je, da je Draganja prvo fotografirao grupu splitskih težaka (svoju rodbinu) pri berbi i gnječenju grožđa, a tek naknadno radio ulje prema fotografiji. Pa ipak tako sigurnu ruku i tehničku spremu nismo nalazili ni kod poznatijih naših slikara tog doba.

Kvalitetno je lošija slika sličnog sižea »Pri zalogaju«: težaci se odmaraju nakon rada i pričaju. Vjerojatno je i ta slika rađena prema prethodnoj fotografiji (fotografski aparat bio je zao duh Draganjin), ali ni izdaleka tako vješto i tehnički dobro.

Jedna od rijetkih vrlo dobrih slika nastalih u novom slikarevu atelieru (oko 1901) jest ono veće platno s portretom mladog Vidovića, danas kod splitskih dominikanaca. Vrlo zanimljivom i harmoničnom kompozicijom, koju tek nešto narušava smiono presječena drvena lutka model i finim tonskim kontrastima, ta se slika ističe skoro nad svim poznatim Draganjinim radovima, iako je koloristički neke nadmašuju. Svijetlo lice mladog slikara, dano skoro u kubičnoj zatvorenosti oblika, jednako kao i crna masa kose ili oval ruke, nešto su novo i neobično u Draganjinu radu. Možda je žaliti, što tim pravcem nije pošao dalje, a možda su i neke izgubljene slike slične kvalitete.

Drugi rad otprilike iz tog doba, portret dječaka Nike Nikičevića, sasvim je suprotne tehnike, ne tamnih boja i oblika, već skoro divizionistički skicozno nabacanih, po čemu je blizak kasnoj fazi Bukovčeva rada. Takav je i autoportret u vrtu, u kojemu je sam lik slikara pedesetih godina ostvaren lošije, a jedino nebo s oblacima zavrjeđuje pažnju.

I konačno, u pedesetim godinama života dao je Vinko Draganja posljednje svoje dobro djelo, koliko mi je poznato, autoportret, koji visi u Galeriji umjetnina u Splitu. Mirniji, staloženiji od onoga iz Firenze, kako i odgovara i godinama i pomalo rezigniranoj psihi slikarevoj, efektniji u obradi, s nekom nerealnom žutom pozadinom, ali psihološki uvjerljiv i produbljen, taj rad može da predstavlja dobrog Draganju, ali ne znači najbolje njegovo djelo, iako je jedino tim radom Draganja ušao u naše likovne antologije i povijest umjetnosti.

O Draganjinim slikama religioznih sadržaja ne može se mnogo govoriti, iako ih je izradio barem pedesetak, među kojima i veći broj vrlo velikog formata, kao oltarske pale. Većina tih slika nastala je po narudžbi i s propisanim i ikonografski sputanim sadržajem. Kao fratar dominikanac, naslikao je desetak slika samo sa sadržajem »Gospe od Ružarija«, skoro sve osrednje ili loše kopije neprivlačnog originala: Sassoferratove hladne kompozicije s Madonom i djetetom na tronu, sa sv. Dominikom i sv. Katarinom Sienskom kako kleče i pet anđelčića u letu. Sv. Dominika je naslikao 4–5 puta, ostale Madone desetak puta i tako dalje. Među religioznim slikama iz ostavštine, u dominikanskom

samostanu u Splitu, zavrjeđuje naročitu pažnju jedna kopija Madone po C. Dolciju, toplih boja, dobrog inkarnata i harmoničnog crteža, a donekle i nedovršeno platno Madone i djeteta lijepog lica i posebne svježine. Zanimljiva je veća kompozicija »Krist u kući carinika«, rađena u stilu Veronesa, vrlo vješto, ali hladno i akademski. Renesansni uzor treba tražiti i u lijepoj slici sa sv. Ivanom Krstiteljem.

Tehnički je odlično izrađena kopija »Na bijegu u Egipat« po originalu A. van Dycka, u privatnom posjedu u Splitu.

Velika kompozicija »Apoteoza Ružarija« u apsidi crkve sv. Dominika u Splitu predstavlja dug i solidan rad, marljivo sakupljanje folklornog materijala, studiozno portretiranje pojedinih osoba samostanaca za historijske ličnosti, ali, i u cjelini i u detaljima, odaje ipak hladno, građeno i stereotipno djelo, u koje ni neke originalnosti, pa ni individualni portreti nisu unijeli svježinu ni život. Draganjina umjetnost već je bila u dubokom opadanju, ona je prestala da bude život slikara, a ostala samo metier i tehnika, pa i ta zanemarena i oslabljena.

Tada, kada je fra Vinko Draganja postao od svoje sredine priznat kao uvaženi slikar, prestao je već da bude – umjetnik.

Osim crkvenih slika, i brojni pejzaži ili vedute Splita, naročito neke noću nastale kroz ta dva posljednja decenija, govore o tragičnom padu Draganjinu. Kad netko ne bi poznavao ranija njegova kvalitetna djela, zaključio bi, da je to radio netalentirani diletant.

A to je bila posljedica onih okolnosti, koje sam prije spomenuo: prisilni nerad i neredovita vježba, nedostatak živog modela, intrige i nerazumijevanje okoline, i narudžbe, koje je morao izvršavati preko volje.

Temeljita selekcija svih sačuvanih Draganjinih radova prikazuje nam ovog umjetnika u mnogo boljem i više istinskom svijetlu, nego što se do danas cijenio i tretirao u povijesti umjetnosti. Time naša umjetnost likovno oskudnog XIX. stoljeća dobiva još jedan prilog, koji ne znači samo ime, već i djelo određene kvalitete.[10]

*

Nakon Draganjine smrti splitski su dominikanci naslijedili čitav inventar njegova ateliera na Lučcu, uglavnom veći broj slika, i to najviše posljednjeg, lošijeg razdoblja rada. Tražeći među tom ostavštinom još kakav materijal, koji bi mogao baciti jasnije svijetlo na slikarev lik i njegovu umjetnost, pronašao sam nekoliko manjih nepotpisanih studija na platnu, za koje mogu ustvrditi da ih je on izradio, zatim dokumente u vezi s gradnjom njegova slikarskog ateliera, i konačno, rukopis Draganjine nedovršene autobiografije. To me posljednje

[10] Zbog ograničenosti prostora nije mogao biti na ovom mjestu objavljen katalog radova slikara Vinka Draganje, koji opisuje 126 sačuvanih ili izgubljenih njegovih slika, a nalazi se sada kod autora.

i potaklo, da se ozbiljnije pozabavim tim našim zaboravljenim umjetnikom, jer mi je objasnilo neobične kontraste u kvaliteti raznih njegovih djela, a usto mi je bilo putokaz za traženje ostalih njegovih slika, od kojih su mnoge utjecale na to, da njegovu umjetnost podignem na viši nivo.

Vinko Draganja pisao je svoju autobiografiju po svoj prilici između 1910.–1912. g., da je te godine prekine ne dovršivši je. To je bilo doba njegova »preporoda«, da ga tako nazovemo, kad je bio oslobođen raznih dužnosti, kad su građani počeli hvaliti njegova djela, a on se opet aktivnije posvetio radu. Ali preporod volje nije bio i preporod kvaliteta, jer su nerad i sve ostale navedene okolnosti uništile njegovu staru umjetnost. Možda je nakon prvog zanosa, a i laskanja publike, i sam uvidio, da je jalov taj njegov starački preporod, jer tada iznenada prestaje da slika i prestaje da piše.

Ta autobiografija, uredan rukopis bez naslova od 92 stranice pisane perom, obuhvaća razdoblje od 1881. do 1912., t. j. od početka slikarskih nauka u Splitu, Zadru i Firenzi, pa sve do stvarnog prestanka slikanja (osim nekoliko kasnih radova), i zanimljiva je sa više gledišta.

Draganjina autobiografija pisana je trijezno, iscrpno i precizno, naročito kronološki točno, uz nabrajanje većine radova, koje je načinio i uz česte oznake, za koga i uz koju cijenu, zbog čega se može pretpostaviti, da je autor imao pri ruci koji stariji dnevnik, ili nekakve bilješke.

Možda je još veća vrijednost te autobiografije, što ona vrlo plastično i vjerno opisuje život jednog našeg umjetnika u drugoj polovici XIX. st. i njegovu ustrajnu borbu s malograđanskom sredinom. Koliko je dobro prikazan lik samog umjetnika, koji se dugo bori da ga sredina ne uguši, toliko je vjerno dan i ambijenat našeg građanskog života u času, kad se moderna umjetnost kod nas tek počela rađati. Iako se Draganja kao redovnik razvijao i gledao na svijet pod specijalnim uvjetima, ipak on predstavlja u prvom redu individualnog umjetnika, koji se bori za svoju umjetnost. Opširne anegdote, koje zadiru u njegov moralni svijet, uglavnom opravdavanja na predbacivanja i ogovaranja društva (koje je tako malo cijenilo umjetnički stalež, da ga nikako nije moglo povezati sa svećeničkim), izostavio sam iz priloženog teksta.

Budući da se u školama učilo više na talijanskom nego na hrvatskom jeziku, ni Draganjin jezik ni stil nisu čisti, dapače često nezgrapni i skoro nerazumljivi. Prepisao sam tekst slobodnije, stilski i gramatički ga donekle izmijenio, a znatan dio i skratio (što je označeno u zagradama). Prijepisi brojnih novinskih članaka i bilježaka, koji govore o njemu, također su izostavljeni.

Nadam se, da će i ova autobiografija biti prilog ostalim originalnim dokumentima početaka naše moderne umjetnosti u Dalmaciji, t. j. autobiografiji (»Moj život«) Vlahe Bukovca, nedovršenoj autobiografiji Ivana Rendića i fragmentima autobiografije Emanuela Vidovića.

II.

BIBLIOGRAFIJA

(članci i bilješke o slikaru V. Draganji)

O. Vicko Draganja – Narod, Split, 13. V. 1890.
Mladi umjetnik o. Vicko Draganja ... – Narodni list, Zadar, 17. V. 1890.
Mladi umjetnik o. Vicko Draganja ... – Katolička Dalmacija, 22. V. 1890.
O. Vicko Draganja – Dom i sviet, Zagreb, 1890., br. 11., str. 178. (29. V. 1890.)
Hrvatski slikar – Vienac, Zagreb, 1890., V., str. 336.
La mostra artistica ... – Il Dalmata, Zadar, 2. XI. 1892.
Naš domaći slikar – Pučki list, Split, 4. XI. 1892.
Kamilo Zajčić – Todorov, U atelieru V. Draganje. – Narod, 8. XI. 1892.
Berba u Spljetskom polju – Vienac, 1893., I., str. 16. (7. I. 1893.) Reprodukcija.
Vicko Draganja – Vienac, 1893., III., str. 158.
»Berba« Vicka Draganje ... Narod, 28. III. 1893.
(?) – Svetozar, Prag, 1893., br. 11. Repr.
»Berba u Spljetskom polju« – Vienac, 1893., III., str. 192.
Fra Vicko Draganja – Vienac, 1894., VI., str. 372.
Domaći slikar – Narod, 5. VI. 1894.
Strossmayer o Splićaninu fratru V. Draganji – Jedinstvo, Split, 18. XII. 1894.
V. Draganja – Jedinstvo, 15. I. 1897.
Slika – Jedinstvo, 15. I. 1897.
M. p. Vinko Draganja – Jedinstvo, 6. IX. 1901.
Slike – Jedinstvo, 3. XII. 1901.
Dvije slike – Naše jedinstvo, Split, 24. IV. 1906.
Slike – Naše jedinstvo, 3. XI. 1906.
Lijepa umjetnina – Dan, Split, 29. XI. 1906.
U crkvi sv. Dominika u Spljetu ... – Naše jedinstvo, 30. VI. 1910.
Nova slika O. Draganje – Dan, 21. IX. 1911.
I. B.[ezić], Nova slika Otca Draganje. – Narodni list, 27. IX. 1911.
Š., O slici V. Draganje ... – Naše jedinstvo, 29. IX. 1911.
[N. Alačević], Il pittore dalmata Padre Draganja. – La Monarchia, Trst, 1. I. 1912.
Neshvaćeni geniji – Sloboda, Split, (?) 1912.
Vlč. O. Vice Draganja ... – Dan, 30. V. 1912.
Vlč. O. V. Draganja ... – Dan, 5. VI. 1912.
Vlč. O. V. Draganja ... – Dan, 13. VI. 1912.
Vlč. Draganja ... – Naše jedinstvo, 18. VI. 1912.
Vlč. O. Draganja ... – Dan, 4. VII. 1912.
Slike o. Draganje – Naše jedinstvo, 20. VII. 1912.
Pri zalogaju – Dan, 18. VII. 1912.
Lj. Babić, Umjetnost kod Hrvata. Zagreb 1934., str. 112.; 1943., str. 127.
Katalog, Pola vijeka hrvatske umjetnosti. Zagreb 1938.–1939., str. XII., 2., 167. Autoportret.
Hrvatska umjetnost. Zagreb 1943., str. 24., XVII. Autoportret.
Ivo Šrepel, Draganja fra Vinko ... – Hrvatska enciklopedija, V., (1945.). Autoportret.
D. Kečkemet, Splitski slikari prošlog stoljeća. – Slobodna Dalmacija, Split, 1. II. 1951.
(?), Limarski obrtnik Dobromir Vajda posjednik galerije slika i skulptura. – Vjesnik u srijedu, Zagreb, 1. IV. 1953.
D. Kečkemet, Splitski slikar Vicko Draganja. – Slobodna Dalmacija, 9. V. 1953.

III.

PRILOG:

IZ AUTOBIOGRAFIJE SLIKARA VINKA DRAGANJE

Prije nego sam 1881. godine pošao u Zadar, da učim slikarstvo kod umjetnika franjevca o. Joze Rossija, zamolio sam o. Vjekoslava Matiazzu, da se zauzme kod gosp. Vecchiettija, profesora risanja na C. k. realci u Splitu, da me primi na podučavanje u one satove, kad đaci one škole rišu. Gosp. Vecchietti se rado odazvao mojoj želji, i tako sam kod njega nekoliko mjeseci, gotovo cijelo ljeto, proveo rišući glave karbonom.

Tada je bio na prolazu kroz Split o. Josip Rossi, pa ja po nagovoru o. Vjekoslava Matiazze odlučih da pođem s ovim umjetnikom na dalje nauke u Zadar. Bilo je to početkom siječnja 1883., kad nakon godine i pol učenja risanja kod o. Rossija primih listić od M. P. O. redodržavnika fr. Franje Baldića iz samostana Sv. Križa na Čiovu s nadnevkom 6. siječnja 1883., kojim mi talijanski piše i naređuje: »Partite (iz Zadra) subito, perchè e assolutamente necessario che vi trovate a Spalato per 11. del corr.« A da me utješi nadom, da ću se opet vratiti u Zadar, nadodao je u istom pismu: »La cosa non potrá andare a lungo.« Meni, naravno, nije bila baš po ćudi ova naredba, ali joj se pokorim, te se ukrcam u paroplov, koji je došao iz Rijeke, i prispijem u Split dne 17. siječnja naveče. Zbog nekih okolnosti nisam mogao da potpuno izvršim naredbu i budem u Splitu 11. siječnja, kako mi je bilo naređeno.

Veseo se prikažem u samostanu, ali to veselje niti je bilo iskreno, jer mi je bilo žao što sam morao prekinuti započeto učenje u Zadru, niti je bilo trajno, jer mi ono obećanje »la cosa non potrá andare a lungo« nije bilo jasno, kad vidjeh da dani prolaze, a da nitko ni ne spominje povratak u Zadar. Otac Vjekoslav Matiazza bio je redodržavnikom, kad se u kolovozu god. 1881. sporazumio s franjevačkim Provincijalom za moj polazak u Zadar i za »Missa pro mensa« za hranu u samostanu. Međutim se približavala korizma, a pošto je franjevački Provincijal O. Maroević računao na moju prisutnost i Misu u zadarskom samostanu kroz tu korizmu, odlučim da posjetim redodržavnika na Čiovu, eda bi mi dopustio da se povratim u Zadar. Ali sve uzalud, jer je bilo odlučeno, da kroz korizmu ostanem u Splitu. Usto mi je franjevački Provincijal, uvrijeđen, što se nisam povratio u Zadar za korizmu, pisao, da mu je žao, ali radi ponašanja mog redodržavnika, koji me je bez ikakva obzira prema njemu udaljio iz Zadra, da me unaprijed ne može držati u samostanu za samu »Missa pro mensa«, već da hranu trebam plaćati mjesečno u novcu. Tom odlukom franjevačkog Provincijala osjetio se uvrijeđen naš Provincijal o. Baldić i javio mi, da više ne ću ići u Zadar, već da tražim da me pošalju u Italiju.

Meni je bilo teško da izgubim sigurno za neizvjesno, ali me ipak tješila misao, da ću postići da pođem u Italiju, a bilo bi mi i draže, kad bi se to dogodilo. O. Matijaca mi je obećao, da će pisati našim ocima samostana sv. Marka u Florenciji. Ali iz Florencije nitko ne odgovara, a možda i zato, što nitko nije onamo ni pisao, jer bi o. Matijaca često obećavao ... pa zanemario. Ja, nestrpljiv, napokon zamolim o. Matijacu, da potakne o. Jozu Cecchinija, mog saučenika u redu, da bi on pisao kojem tamošnjem fratru, jer je on, kao Talijanac iz onih strana, mogao poznavati kojeg fratra. I zbilja, O. Cecchini je pisao, a prije nego je poslao list, dao mi ga je da ga pročitam. Ali opet ni taj list nije dobio odgovora.

Dani su prolazili, a ja sam u neizvjesnosti bio sve nestrpljiviji, pa odlučim da sam pišem, te pošaljem pismo u Florenciju početkom lipnja iste godine 1883.

(Fratri iz sv. Marka mu odgovaraju, da mu ne mogu dati konačište u svom samostanu. On se tada obraća samostanu S. Maria Novella istom molbom. Od njih dobije odgovor da ga mogu primiti, ali im, zbog opće skupoće nije dovoljan samo prihod od njegove mise, već treba da plaća jedan austrijski fiorin. Na njegovu ponovnu molbu pristanu, da im plaća samo 70 novčića, što mu je o. Matiazza obećao slati).

Bila su tri sata po podne, kad primih i pročitah gornje pismo, počivajući na krevetu, te od veselja skočih na noge i vruće se zahvalih Bogu, što će se eto ispuniti moja želja. U Italiju ću, na firentinsku Akademiju! Ta me misao veselila. Zatim rečem o. Matijaci: »Napokon je došao odgovor, i to povoljan odgovor.« Preporučim mu, da po mogućnosti odmah piše o. redodržavniku, da ovaj isposluje u Rimu od Prepošt. o. Generala reda potrebno dopuštenje za pohađanje Akademije u Italiji, odnosno u Firenzi. Poznajući ćud o. Matijace, da lako obeća, a teško izvrši, upitam ga poslije nekoliko dana, da li je pisao, a on će meni: Hai grande fretta; non ho ancora scritto, perche cento faccende m'impedirono! Pomislih, ako se sasvim oslonim na njega, da će se stvar otegnuti na dugo, pa sam napišem list o. redodržavniku, moleći ga, da mi isposluje iz Rima dopuštenje. No do kolovoza ne primih nikakva odgovora, pa mu opet pisah. Drugi dan dobijem od njega ovo pisamce zajedno s odgovorom iz Rima:

Mili Draganja.

Dajem ti radosnu viest, da Prepoštovani Gjeneralov Zamjenik o. Bianchia dragovoljno pristaje na tvoj odlazak u Firencu, tako da po Velikoj Gospi možeš poći u Zadar radi svoje robe ... Budi zdrav i veseo. S Bogom.

Sv. Križ 4/8 1883.

Tvoj ljubezni

Fr. Frane Baldić

Sad mogu poći u Firenzu kad me volja! Ja sam tako promišljao, ali se stvar otezala, i to najviše krivnjom istog o. Matijace, koji se jednom najviše zanimao za moje slikarsko nagnuće. Najprije se počelo govoriti, da bih dobro učinio, kad bih prije odlaska položio drugi ispovjednički ispit, zajedno s mojim trima drugovima ..., a taj ispit bi bio polovicom rujna. To ne bi bilo odveć daleko, ali meni je bilo dugo čekati i jedan dan, jer nisam vidio časa da otputujem. Po svojoj volji, zapravo, ne bih bio čekao ispite, ali me na to posavjetovao i o. redodržavnik, koji se tih dana nalazio u Splitu, pa se i ja tome prilagodim, a međutim mi o. redodržavnik izruči svjedodžbu dopuštenja za Florenciju. Drugačije ni nisam mogao odlučiti, kad mi je o. Matijaca rekao: »Što žuriš, kad i onako u ovo doba nisu otvorene akademije u Italiji, već se otvaraju početkom studenoga; a znaj, da ja nemam ni milostinju za mise. Počekaj dakle i položi druge ispite.« A redodržavnik mi je preporučio, da budem sporazuman sa o. Matijacom.

Dođe i vrijeme ispita. Položim ih s dobrim uspjehom 12. rujna, a zatim pokucam na vrata sobe o. Matijace, ne bi li mi dopustio, da barem sad otputujem. Koja je misao vodila o. Matijacu, da oteže mojim odlaskom, to ne znam, ali njegovo ponašanje bilo je takvo, da sam sumnjao u njegovu iskrenost. Uzalud sam pokucao na njegova vrata, makar sam mu dokazivao, da bi mi dalje otezanje moglo škoditi. Nakon mog višekratnog moljakanja i opetovnog pohađanja njegove sobe, napokon mi reče, da slobodno odlazim, ali istodobno izjavi, da se ne nadam milostinjama za mise s njegove strane! Ali kako da pođem u Italiju bez stalnih milostinja za mise, kad je ugovor s onim fratrima, da ja moram misiti za te milostinje? On je porekao svoju riječ, i to me teško uvrijedilo. On je to opazio i prišao mi s posmijehom i laskavim riječima, što me je još više u srcu ranilo. Napokon se rastadosmo, a da nismo ništa zaključili. Kad sam se vratio u svoju sobu, razmišljajući o svemu, što se sa mnom zbiva, ojadi mi se duša i ja zamrzim! Bože mi oprosti, jer nisam više bio pri sebi! Dani su prolazili, a o mom odlasku ni govora; pače bi se fratri za stolom, bilo za objeda ili večere, počeli rugati mojoj nakani da pođem u Firenzu na Akademiju. Gledajući i slušajući sve to, nesretne misli su mi se počele vrtjeti po glavi. Ali i te odbacih, pa odlučih da ću još trpjeti, možda ne zadugo. I nije bilo zadugo!

Kroz devet mjeseci koje sam proveo u Splitu, otkad sam se povratio iz Zadra, katkad sam se bavio i kistom, da mi vrijeme lakše prođe; a istodobno, da štogod i zaslužim, misleći na buduće potrebe, pa i nevolje, koje me čekaju, kad budem u

Italiji i kad mi ne bi imao tko u nevolji da pruži ruku pomoćnicu. Najprije sam naslikao »Agaru« Filipa (!) van Dycka, koju darovah redodržavniku. Zatim, krajem korizme, napravih portret gosp. Ex-srdara Ivana Pavlovića uz malu nagradu od 7 forinta, od kojih mi 5 forinta dade. Ovaj portret mi je lijepo uspio. Početkom lipnja zamislio sam malu sličicu sv. Cecilije, koja mi je izišla loše, jer je rađena bez modela, a za nju sam dobio zlatno pero od vlč. o. Jordana Zaninovića, današnjeg hvarskog biskupa. Onda započeh uz teški trud portret gosp. Ante Bulata, c. k. činovnika na Hipoteci, samostanskog prijatelja. Ta mi radnja nije baš najbolje ispala, ali nije ni posve rđavo, te za nju dobih 30 forinta. Kasnije popravih Gospinu sliku Don Andriji Škarici, za koji mi popravak dade 3 forinta i 50 novčića. Istu sam sliku u to vrijeme dva put kopirao, te jedan primjerak dadoh o. Jordanu Zaninoviću za 5 forinta, a drugi darovah sestri Jaki prigodom njene udaje za Andriju Krstulovića. Svršetkom pak kolovoza preč. gospodin Stjepan Čulić, novočasni splitski kanonik zaželi, da naslikam njegov portret; i dosta sam lijepo u toj radnji uspio. Ali kad mu za radnju zapitah od 30 do 40 forinta, ostade ošinut kao gromom iz vedra neba, te mu jedva istegnuh 20 forinta. Osim ovih radnja, naslikao sam i koješta drugo, ali ni od kakve vrijednosti, a još manje koristi.

U to doba mi je moj dobri učitelj o. Josip Rossi pisao iz Zadra: »Se avete tempo da perdere, esercitatevi nel copiare qualche cosa dalla verità, e se non avete teste a vostra disposizone servitevi per modello anche di una pignatta vecchia; poichè se farete in colori stampe ed anche queste cattive, non vi giovera a nulla! ...« To mi je poručio dne 4. veljače 1883.

Kroz to vrijeme razmišljao sam, kako ću izdržati, kad budem u Firenzi; jer iako bih se milostinjom od misa hranio u samostanu, ipak se o samom kruhu ne živi. Treba se odijevati i prati, a bit će usto i kojekakvih troškova na Akademiji, pa i putovanje do tamo. Da bi za sve to redodržavnik ili splitski samostan mislili, o tome ni govora, a još manje sam se mogao nadati, da će me očinska obitelj pomoći. Nisam se mogao ni u što ni u koga nadati, do u Providnost i svoje požrtvovanje. Do potrebe ću trebati i gladovati, sam prati i krpiti, ako me koja dobra ruka ne pomogne.

Višekrat sam čuo pripovijedati, da je Preuzv. Gosp. đakovački Biskup Juraj J. Strossmayer pomagao neke naše mlade umjetnike, pa mu se i ja obratim dugim pismom:

Preuzvišeni i Prepoštovani Gospodine,

Predobro poznavajuć Vašu hvalevriednu vještinu u lijepim umjetnostima, a još više iskreni i pravi Vaš patriotizam, utičem se evo najponiznije Preuzvišenosti Vašoj s ovim listom, s najstalnijim pouzdanjem dobra uspjeha. – Rodom sam Spljećanin, staležom dominikanski misnik, a bavim se slikarstvom, te evo jur druga godina nastaje, otkada sam se pod privatnim umjetnikom počeo učiti i to (oprostite mi na drzovitosti) s tolikim uspjehom, da sam od istoga učitelja moga, a i od nekoliko drugih vještaka ponutkovan bio, da pohađam akademičku školu, ako bih želio brže i bolje napredovati u slikarstvu. Srce se meni P. G. razigralo na tu veselu vijest, te mi se u ushićenoj mašti predočivala sjajna budućnost, kada bih naime osvjetlao sebi lice, podigao ako i maleni kamenčić na slavu i čast mile mi domovine i prigrljena reda, koji kako u znanostima, tako i u umjetnostima, a najskoli u slikarstvu uznositih veleuma medju svoje sinove broji. – Pisalo se stoga mojim suredovnicima u Taliju, te Božjom pomoću prispije dovoljan odgovor, ali pod neke uvjete (radi silnih poteškoća i teških okolnosti, u kojima se sada tamošnji fratri nalaze) koji nadmašuju i moje i slabe sile moje redodržave. Ne klonuh ipak duhom, te odmah mi na um pade, kako je V. P. S. podupirala svojom blagodarnošću i druge hrvatske umjetnike, te naumih odmah upravo se vami obratiti kao vještaku u ovoj struci, kao spasitelju zanemarenih naših genija, kao odličnome zaštitniku dominikanaca i napokon kao pokrovitelju narodne naše umjetnine, e da biste se udostojali blagodarnu vašu desnicu i meni siromahu pružiti, te me tako uputiti k onoj umjetničkoj izobraženosti, ka kojoj sa slabimi svojimi silami nikako ne bih mogao prispjeti, no bi dapače na žalost morao se na pol puta zaustaviti, te zanemariti ono, za čim sam od djetinjstva hlepio i za čim sam jurve ne malo i vremena i novca požrtvovao. – Nadam se stanovito, da mi kao Hrvatu dominikancu ne ćete toli vruće molbe odbaciti, a ja vam se sa moje

strane i suredovnika mojih unaprijed na udijeljenu milost zahvaljujem i najponiznije vam vječitu harnost jamčim, te željno i nestrpljivo očekivajuć uspjeh ove moje prošnje, ljubeć vam posvećenu ruku i proseć sv. blagoslov dičim se, što se mogu potpisati

Vaše Preuzv. preponizni sluga
br. Vinko Draganja

Spljet, 5. srpnja 1883.

Čekao sam maldane puna tri mjeseca da dobijem odgovor na ovu molbenicu, i naposljetku stao misliti, da ju je Biskup ili zaboravio, ili je hotice odbacio, kad pred samu Ružaricu, nalazeći se u sobi o. Matijace radi blaženoga odlaska, uruči mi knjigonoša list, koji otvorim i pročitam:

Poštovani brate!

Njeg. Preuzvišenost biskup Strossmayer veoma žali, što vam molbe uslišati ne može. Razlog je tomu tražit u onih ogromnih troškovih, koje mu je gradnja crkve zadala. – Nuka vas ipak, da vi i privatno vaše liepo nastojanje oko umjetnosti nastavite.

Sa štovanjem
Cepelić tajnik

Djakovo, 17/9 883.

Dosta uljudan odgovor, ali za mene sirotu ni najmanje utješljiv, pa stisnuh pleća i rekoh: Hvala Bogu! Za to ne klonuh duhom, nadajući se kakvu uspjehu s druge strane. Istodobno sam bio pisao plemiću Kambeloviću, zastupniku na Dalmatinskom Saboru (a njega sam poznavao osobno, jer sam katkada misio u kapelici njegove palače u Splitu), da bi se on dogovorio s gosp. Dujmom Rendićem, načelnikom splitskim i savjetnikom drom. Gajom Bulatom, također zastupnicima na Dalmatinskom Saboru u Zadru, te se zajedno zauzeli da isposluju za mene kakvu pripomoć. Gosp. Kambelović mi po sinu poruči, da će se pobrinuti. Ali tim sve svrši.

Tada napišem molbenicu na Općinsko Upraviteljstvo, koju preporučim o. Matijaci, da bi se on za nju zauzeo kod prijatelja, koji su na Općini. Molbenica je glasila:

Odlično Upraviteljstvo Spljetske Općine!

Potpisani dominikanski redovnik, rodom Spljećanin iz varoša Lučca, baveć se slikarstvom, ponizno se ovom molbenicom utječe odličnomu Upraviteljstvu Općine, eda bi se udostojalo podijeliti mu koju god potporu kroz četiri godine svoga pohađanja u Florentinskoj slikarskoj Akademiji. – Koliko je pak niže potpisani napredovao dosada u slikarskoj umjetnosti, dokazuje svjedodžba A.

Nadajući se stalno, da mu kao domorocu i kao hrvatskom dominikancu njegova molba ne će biti odbačena, unaprijed se najsrdačnije odličnomu Upraviteljstvu Općine zahvaljuje i najponiznije vječitu harnost jamči.

Preponizni molitelj
Fr. Vinko Draganja

Spljet, 12 kolovoza 1883.

— — — — — — —

Što će se s tom molbenicom dogoditi? Dok sam bio u Splitu, znao sam samo to, da je još spavala na stolu u sobi o. Matijace. Kad sam ostavio Split i otputovao za Italiju, rekao sam: »Bože daj, da postigne svoj cilj! Ali se bojim!« No o njoj ću imati prigode da kasnije koješta pripovjedim. Zasada ću govoriti o osobi, koju sam poznavao u Splitu i koja me u mojim jadima najviše tješila, te zaslužuje, da je ovdje spomenem. Ta osoba zvala se Marijeta Kodrić.

— — — — — (O siromašnoj djevojci, koju je Draganja upoznao u Splitu i koja ga je voljela bratskom ljubavlju, badava mu prala i šivala rublje, pa čak otkidala od svoje malene zarade i slala mu u Italiju za nauke.)

Sve se to zbivalo do 26. rujna 1883., kad ujutro istog dana u 6½ sati sjednem u kola trećeg razreda, te željeznicom odjurim do ravnih Kaštela, pak nastavim pješke iz Starog Kaštela do Trogira (a bila je vasredna vrućina), a onda iz Trogira u Sv. Križ na Čiovo, gdje je stanovao naš redodržavnik o. Franjo Baldić. Pošao sam onamo, da ga pozdravim prije svog odlaska u Firencu, a usput, da mu dadem na potpis neka pisma, koja mi je preporučio o. Matijaca, koji je onih dana otputovao u Zadar. Trogir po svom položaju, usađen usred mora, izgleda romantično mjesto, i baš bi zbog tog položaja mogao biti najčistiji grad. Ali kad udješ s kopna preko mosta u grad, osjetiš da si ušao u pravi gad, takva je tu nečistoća! Općinsko pak autonomaško Upraviteljstvo kao da tu nečistoću i ne vidi; njemu je samo do blagajne i da se neupućenim općinarima služi u političke protivuhrvatske svrhe. Conte Fanfogna bio je načelnik grada, pa se i njegova stolica srušila malo godina kasnije pred hrvatskim valom.

U 10 sati pred podne prisipio sam u Trogir, gdje sam očitao sv. misu, a sutradan ujutro podjem pješice u Sv. Križ. Ružan li je taj put! Moraš da gledaš gdje ćeš nogom, da je ne slomiš – tako je zapušten i neuređen taj obalni putić od Trogira do Sv. Križa, koji se, hodeći običnim korakom, prevali za ¾ sata.

Svojim sam posjetom iznenadio o. Provincijala, jer je mislio da sam već u Firenzi, pa me ljubezno primio. Kod njega se zaustavim tog četvrtka, a u petak po podne u 5 sati ostavim Sv. Križ i vratim se u Trogir. Prenoćim u Trogiru, a sutradan u subotu u 11 sati prije podne paroplovom Lloydova društva »Tritone« vratim se u Split, gdje zatekoh fratre za ručkom. A bio se vratio iz Zadra i o. Matijaca. Po o. redodržavniku mogao sam otputovati u Firencu kad me volja, ali mi to bez privole o. Matijace nije bilo moguće, jer ako mi on ne osigura sirotinju za mise, kako bih u Firenci živio? Istog dana sam mu htio o tome govoriti, ali se nisam usudio, bojeći se nepovoljna odgovora. Ali moj muk nije mogao dugo trajati, pa četvrtog dana, dne 2. listopada, pođem k njemu, da mu javim, da sam primio prevjes za nove orgulje i tom prilikom mu rekoh: »Hoću li otputovati po Ružarici?« A on na to meni: »Hoćeš, kako sam ti i rekao!« A kad mi je on to rekao, ne znam.« No sada mi eto odobrava, i na tu vijest sam zaboravio na sve prošle jade i svima sam oprostio, pa i o. Matijaci, kao da me nije nikad ražalostio, a svako mi dobro učinio. Takve sam naravi, da praštam, i danas zaboravljam, što sam jučer podnosio.

U utorak po Ružarici ujutro, dok je paroplov zviždao po drugi put, krenem k obali u društvu fratara i ukrcam se. Na treće zviždanje pozdravim fratre, oca, brata Juru, nevjestu Mandu i ostale prijatelje, koji se na obali nađoše. U Zadru se zaustavim osam dana, sakupim robu, koja mi je tu od lani ležala, pa u večer u srijedu dne 17. listopada prispijem u Trst, gdje me na mulu »S. Carlo« dočekala gospođa Domenika Kovačić s nećakinjom Terezom. U Trstu sam se zadržao tri dana u obitelji te gospođe, koje je muž Paško Kovačić bio kuhar na Lloydovim parobrodima i onih dana plovio istočnim vodama ...

U subotu na večer napustim Trst, a u nedjelju, dne 21. oktobra, ujutro osvanem s Lloydovim parobrodom u Mlecima, gdje sam se zadržao tri dana, da na brzu ruku razgledam ljepote tog drevnog grada, pod kojega je vladavinom i zlom upravom stenjala Dalmacija dugi niz vjekova ...

U srijedu u pet sati ujutro otputovah željeznicom u Bolonju. Tu sam misio nad grobom Patrijarhe sv. Dominika, s krasnim spomenikom. Lijep je utisak učinila na mene veličanstvena crkva sv. Petronija s okolnim zgradama urešenim trijemovima. Zapitam pratioca, čemu ti trijemovi, a on mi odgovori: »To je radi sveučilištaraca, da mogu po kiši i snijegu lakše ispunjavati svoju dužnost.« Tako su se jednom naši stariji brinuli za mlađe ...

Sutradan ujutro oko sedam sati pođem kočijom na kolodvor te odjurim željeznicom put Firence. Drugačije je putovanje od Bolonje do Firence, negoli ono od Mletaka do Bolonje. Lombardija je ravnica i to jednolična, a od Bolonje do Firence nižu se brda i planine Apenina. Divno je to putovanje, a meni se stim više svidjelo, što me podsjećalo na našu kršnu Dalmaciju, s tom razlikom, što je naš krš gol kamen, a ovdje su brda i planine odjeveni bujnom šumom. Ne znam, da li kroz 48 ili 49 prokopa ulaziš sad pod zemlju, a sad izlaziš na svjetlost, da se diviš brdima nad

glavom, a bujnim dolinama posijanim krasnim selima pod nogama. Kad voz dojuri nad Pistoju, ne možeš a da ne zavapiš Talijanima: »Oh, che paesaggio pittoresco!« a onda juriš nizbrdice željeznicom prema Pistoji.

U dva sata po podne dne 25. listopada 1883. napokon stupih nogom na tlo florentinsko. Firenca! To je talijanska Atena. Teško je opisati njene umjetničke i prirodne ljepote; a najmanje ih može moje pero opisati. Najbolje će učiniti onaj, koji ne požali putnog troška, pa taj grad osobno pohodi, da se nauživa njegovih ljepota. Na uljudnost njegovih stanovnika ne može se žaliti.

Sutradan nakon mog dolaska u Firencu priupitao sam se kod fratara sv. Marije Novelle, kod kojih sam se nastanio, što bih učinio i kome bih se obratio glede slikarstva, pa su me svjetovali, da najprije pohodim profesora Cisarija, koji je držao svoj atelier (studio) nedaleko samostana u ulici »Delle belle donne«, te pođoh k njemu, a pratio me o. Ceslao Mansi. Kad sam stupio u njegov atelier te mu se predstavio i kazao uzrok, zbog kojega sam došao u Firencu, pogledam unaokolo, a bilo je tu više osoba, među kojima i jedna lijepa stasita gospođa, udata kći profesorova, koja bi često oću pozirala, naročito kad bi profesor slikao Marije. A tada opazim gdje klečeći pozira pred profesorom neki franjevac. Pogledam ga bolje i začudim se, kad sam u njemu prepoznao tada o. Celestina Medovića. Kažem *tada* oca Celestina, jer se kasnije sekularizirao i prometnuo u popa, pošto je izučio slikarstvo u Monakovu. Naravno da je i on mene prepoznao, te smo se pozdravili i rukovali. A kako i ne bismo, kad smo se zajedno u Dubrovniku, dok smo bili đaci, natjecali, tko će bolje slikati, a tada smo oba kao početnici i diletanti slabo slikali naše Gospe, obično rđave kopije. Profesor Cisari mi kaže, da me ne može primiti u svoj atelier kao svog učenika, jer i onako ima kod sebe i odviše mladića, koji uče slikarstvo, a koji su svršili nauke na Akademiji, te mi savjetova, da se i sam upišem na Akademiju »Instituto delle belle arti«. Četvrti dan nakon dolaska u Firencu, to jest 29. listopada 1883., platih taksu od 30 lira tal. i budem upisan kao redoviti učenik na Akademiju. Za upis 30 lira! Malenkost, ali i taj trošak nije za moju kesu bila malenkost pri pomisli, da sam u Splitu kroz posljednjih osam mjeseci prikupio kakvih trista lira (150 forinta); a od tih trista lira, nakon putnog troška, uz svu moju štednju, jedva mi je preostalo sto sedamdeset lira. Štedeći, razmišljah, tim ću se proći prvu godinu; a onda? Bože, u Tvoje ruke!

Na prolasku kroz Mletke o. Giacomo Altini dao mi je pismo, u kojemu me preporučio svom bratu Federicu Altiniju, nastanjenom u Firenci. Stanovao je u »Via di Filarocca« kod »Campo di Marte«. Hodajući brzim korakom od S. Maria Novella do njegova stana, obično bih prevalio taj put za trideset i pet časova. Prvih dana boravka zaželim da ga posjetim, i kad sam našao kuću, u kojoj je stanovao, zateknem njegovu gospođu u prizemlju, gdje s nekoliko mladih radnica napunja kutijice voštanim žigicama. Ona ostavi rad i primi me u »salotto«, gore na prvom katu, a bila je kuća osamljena na jednom katu s prizemljem. Kasnije dođe i njen suprug gosp. Federico. Dobra i srdačna čeljad, a imali su uza sebe i malo čedo, svog malenog i dražesnog Luigjina. Prvim posjetom smo se sprijateljili, kao da smo bili davni znanci. Od tog dana, pa kroz čitav moj boravak u Firenci, bio sam u njihovoj obitelji kao u svojoj kući. Ja, Federico, Emilija i mali Luigjino bili smo uvijek kao jedna duša. Sve njihove tajne, pa bile radosne ili žalosne, bile su meni otkrite i meni povjerene; a oni su opet moje radosti ili tuge dijelili zajedno sa mnom. Nikad ne ću zaboraviti one dobre i iskrene duše — — — (Dalje o sudbini te obitelji).

U Akademiji sam bio upisan kao učenik »della scuola del comune«, što znači kao početnik. U tom razredu, koji traje dvije do tri godine, uče učenici risati prema onim radnjama, koje su stariji i nadareni učenici Akademije naslikali po naravi ili po sadrenim kipovima, a to zato, da se novaci uvježbaju posobinu (!) i u načinu risanja. Iako sam profesoru Ceranfiju prikazao svoje radove izrađene pod nadzorom o. Josipa Rossija, ipak se on htio svojim očima uvjeriti o stepenu mog znanja u risanju; ispričavao se i tim, da je razred – Corso dello speciale – prepun mladića, pa da za mene nema zasada mjesta, a da će me prvom prigodom premjestiti u taj razred. Bilo mi je isprva teško sići sa sedla na samar; ali nije bilo kud, valjalo je poslušati. Shvatio sam, da se profesor htio na svoje oči uvjeriti, što znam, i onda

prema tome odlučiti, što će sa mnom. U početku mi dade da rišem ruku, a onda glavu, pa napokon kostur, koji nisam ni svršio, jer me već 12. prosinca iste godine premjestio u školu »del corso speciale«, gdje se učenici dvije godine vježbaju u risanju prema sadrenim kipovima, a tek onda dvije godine pohađaju »la scuola dal vero« i time svršavaju Akademiju. Ja sam ostao u tom »corso speciale« do svršetka te prve godine, a u drugoj godini me profesor već premjestio u »corso dal vero«.

U »corso speciale« mi je najprije dao da rišem jedno poprsje, koje još ne bijah ni svršio, kad mi reče: »Vidim, da si nečeg drugog vredniji; dovrši dakle brzo to poprsje, pa ću ti dati da narišeš nešto teže i ljepše za godišnju izložbu«. Dade mi Donatellov bareljef »La Madonna«. Bio je to težak posao, i nisam ga dovršio do izložbe, no ipak početkom druge godine »corso speciale« naredi mi profesor, da počnem raditi u »corso dal vero«, to jest da rišem žive modele.

U »scuola del comune« bio mi je učiteljem gosp. Marubino, a u »corso speciale« profesor Ceranfi, koji je bio profesor i u školi »dal vero«. Te prve moje godine pohađanja Akademije učio sam povijest kiparstva, koju je predavao gosp. C. Iacopo Cavallucci, a istodobno sam učio i anatomiju u bolnici S. Maria Nova pod profesorom Paganuzzijem. Dok sam učio na Akademiji, nije mi se baš ništa novo dogodilo, a znam, da sam u perspektivi bio jedan od najvaljanijih učenika, koji su shvaćali tu znanost, tako da me profesor savjetovao, da bih učio i arhitekturu, ali se za nju htjelo sedam godina učenja, zbog čega nisam mogao poslušati njegov savjet.

Za vrijeme mog učenja na Akademiji nisam se mogao tužiti na svoje sudrugove, osim što se prve godine, »nel corso speciale«, neki mladić iz Pize usudio u mojoj neposrednoj blizini reći: Io arrostirei tutti i preti e li mangerei! – Tu izreku sam shvatio kao dobačenu meni, te uzrujan skočih sa stolčića i doviknem mu: Ed io arrostirei te, ma non mi degnerei a mangiarti, ma bensi ti getterei ai cani che ti mangino! On umukne, jer je uvidio da samnom nema šale, a kad me poslije susreo u predvorju Akademije, približio mi se i zapitao me: Mi dia una presa di tabacco e facciamo pace. Druge pak godine u školi »dal vero« neki drugi mladić, a bio je Fiorentinac, počeo je sam sobom govoriti, ali glasno da ga ja čujem: »Questi Priorini (tako onamo nazivaju svećenike) se la divertono nel cofessionino colle ragazze ...« i tako što slično, na koji govor se ja raspalim, te mu doviknem, da nipošto ne trpim, da se netko usuđuje da me vrijeđa. A on mi na to odgovori, da svoje riječi nije namijenio meni, te da nemam zašto da se osjećam uvrijeđen. Ali mu ja dobacim: »Vi nipošto ne biste to govorili ovog časa, da ja nisam ovdje«. U to doleti u sobu i čuvar (Custode) te zaprijeti, da ovdje nema nitko prava da smeta i vrijeđa bilo koga, jer će se inače izagnati iz škole. To je bio posljednji neugodni slučaj, a inače sam bio od svih suučenika čašćen, i mnogi su sa mnom prijateljevali.

Prije mog odlaska bio je na Akademiji neki mladi pop svećenik, kako mi je »Custode« kazivao, ali je morao prekinuti nauke zato, što se nije znao nametnuti suučenicima, te mu ovi nisu dali mira svakojakim porugama, pa i dobacivanjem »Molicca« što se od kruha sastavljala te se njom posluživalo kod rada. Isti mi »Custode« Beppo, nakon posljednjeg slučaja, što sam ga gore ispripovijedao, reče: »Vas se boje, jer niste plašljivac, a znate zube pokazati tim delijama!« – Ja sam ih naučio, da se obiknu i svećenika trpjeti. Poslije mene je došao neki mladi franjevac pak je mirno nastavio naukom u Akademiji, a da mu drugovi nisu smetali. A tada su već i ženske učenice polazile, što u moje vrijeme na florentinskoj Akademiji nije bilo dopušteno. Profesor Ceranfi je govorio: »I onako smo mi Toskanci vruće krvi, pa gdje ćete da među nas primimo ženske učenice?!« – Ali kasnije, kako su mi pripovijedali, kad sam se nakon tri godine povratio u Firencu i proputovao Italijom god. 1890., neke mlade Njemkinje prosvjedovaše protiv odluke profesora u Rim na Ministarstvo, a ono naredi, da budu primljene, kao što su ih primali i na druge Akademije po Italiji.

Prve godine boravka u Firenci bavio sam se privatno i kistom, te sam za neku crkvicu blizu Blata na Korčuli, po narudžbi popa Žuvele naslikao »Neoskvrnjenu Bl. Gospu«. Zbog toga sam bio unajmio i studij (atelier), jer mi nije bilo moguće da je dovršim u samostanu, gdje sam bio započeo u kapelici, jednoj mrtvačkoj sobi, koja se nalazila pod svodovima kod »Chiostro verde«. A nisam ju svršio, jer me je već netko počeo potajno smetati. Za tu sliku primio sam 245 lira i 40 cent. Kad je pro-

fesor perspektive vidio tu radnju, poradovao se i rekao mi: »Nisam mislio, da si dosada toliko napredovao!« — — — — (Spominje portrete i kopije svetačkih slika, koje je načinio u Firenci).

Ali još prije nego što sam slikao ove posljednje portrete, dok sam bio u samostanu, naslikao sam u akvarelu »Il Chiostro verde di Santa Maria Novella«, koja je slika bila izložena na tamošnjoj godišnjoj izložbi, a poslije izložbe ju je čovjek, koji mi ju je morao donijeti, prodao trgovcu, te mi nije povratio ni sliku ni za nju dobiveni novac. Dok sam stanovao u samostanu, opet sam bio naslikao »Il Chiostro verde«, a tu sliku na ulju dao sam slikaru Dominicu Pesenti, koji mi za nju u zamjenu dao postelju kad sam izišao iz samostana. U Firenci sam također naslikao u malom formatu portrete gosp. Joze i njegove supruge Stelline Aronni, koji su mi bili prijatelji, a naslikao sam i svoj auto-portret, koji se i danas kod mene nalazi. Naslikao sam u malenom formatu na daski i »Spiazzale di Michelangelo«, a zatim i »Praonicu samostana S. Maria Novella«, kao uspomenu, jer sam ondje i sam od nevolje prao svoje abite, kad nisam imao odakle da platim pralju. I te dvije posljednje slike danas se nalaze kod mene. U međuvremenu sam, za svog boravka u Firenci, načinio i još neke manje slike i prodao tamošnjim trgovcima, iako za male novce, da štogod zaslužim za svoje potrebe, jer sam nikakve ili vrlo slabe pomoći imao od drugih, a morao sam se hraniti, odijevati i stan plaćati.

Već početkom prve godine mog dolaska u Firencu osjetio sam pomanjkanje milostinje za sv. mise, a bez njih nisam imao odakle da samostanu podmirim mjesečnu pristojbu za hranu. Otac Matijaca poslao mi je jednom za 30 Gregorijanskih misa 30 forinta, i to je bilo sve. U nevolji se obratih prijatelju don Petru Kovačiću, popu u Blatu na Korčuli, koji me otada unaprijed, dok sam god boravio u Firenci, neprestano opskrbljivao potporom od 70 novčića, što danas odgovara: 1 kruna i 40 para. To mi je bilo dostatno za hranu u samostanu; ali za odijevanje, pranje i ostale potrebe? Abite sam sâm prao, osim što bi mi katkad pomogao fra Martin, dobra duša; a ostalu rubeninu? Prvih mjeseci sam plaćao pralju, dok se nisam upoznao s gospođicom Primom i njenim bratom Ernestom, pa dok sam god bio u samostanu, zauzela se gospođica Prima Uccellini, da mi badave pere i drži u redu rubeninu. No o toj plemenitoj gospođici kasnije ću koješta pripovijedati.

Ipak mi ni ta nenadana pripomoć nije bila dostatna da živim u tuđem svijetu, jer sam morao i koješta nabavljati: boja, kistova, papira i t. d., a i odjeću, kad bi se stara istrošila; zatim sam trošio i za fotografiju, kojom sam se rado bavio. Zato opet pišem o. Matijaci, preporučujući mu svoju molbu upravljenu Općinskom upraviteljstvu u Splitu. Međutim napišem molbu i za Njegovo Veličanstvo Cara i Kralja Franju Josipa I, te je preporučenu poštom pošaljem u Beč na Njegove prejasne ruke. Preko c. k. Poklisarstva u Rimu bi mi odgovoreno, da mi Njegovo Veličanstvo ne može udijeliti nikakve pomoći, upozorujući me istodobno, da ni Ministarstvo nastave nema za to raspoloživih sredstava. Dakle iz Beča nikakve nade. Sve sam nade još polagao u splitsko Općinsko upraviteljstvo. Ono napokon riješi moju molbu, te mi odredi kroz četri godine pripomoć od 50 forinta godišnje, da uz namiru priključim i redovitu akademsku svjedodžbu svog napretka u naukama. Mala, da ne rečem nevoljna pripomoć, kako je nazvaše profesori, kad mi predadoše zatraženu svjedodžbu nauka; ali u mojoj me bijedi ipak razveselila, jer mi nije bilo do obilnosti, nego tek da mogu preživjeti, da ne ostanem gol i da imam koji novčić da nabavim ono, bez čega ne mogu biti. Ta pripomoć, iako premalena, bila je stalna, i na nju sam mogao računati bez pogibelji da će mi izmaknuti; znao sam se pak žrtvovati i proći se s malenim. Uz tu pripomoć i redodržava mi je jednom poslala 40 lira, o. Matijaca 40 lira, prijatelji su sakupili s o. Zaninovićem i poslali mi u više navrata ukupno 54 lire, a rođeni otac 16 lira; a opet nešto sam zaslužio i svojim radnjama, koje sam prije opisao, i tako sam proživio u Firenci 4 godine, pa nešto i prištedio, naročito kasnije, treće godine, kad sam živio izvan samostana, o čemu ću sada dosta toga ispričati — — — —

(Priča o poznanstvu s jednom Firentinkom, kojoj je jednom prigodom udijelio milostinju, a zatim posjećivao u kući njena bolesnog muža. To je ubrzo izazvalo ogovaranja među samostancima i oštre prikore od pretpostavljenih.)

... Ova prva, recimo, nezgoda, koja me zadesila ni dužna ni kriva, bila je, da tako kažem, *initium dolorum*. Od tog vremena, pa neprestano unaprijed bit ću objeđivan, kao da je to moj udes da budem objeđivan zlim glasom zbog žena ...

Baš u to vrijeme, kad se zbivao gore opisani događaj, slikao sam »Il lavatoio de S. Maria Novella«, a pozirao mi je i fr. Antonin Conversus, koji je na slici predstavljao fratra, koji prstom upire u neko odijelo, te izgleda da zapovijeda nekom svom drugu, koji klečeći crpe prolivenu vodu, da mu to odijelo doda na dalje pranje. Fr. Antonin je spočetka rado pozirao i zanimao se mojom radnjom; ali najednom okrene karte, pa kad bih ga pozvao da mi pozira, uvijek bi se ispričavao, da nema vremena, tako da nije bilo moguće da s njim svršim taj lik. Dotada se rado sa mnom i zabavljao, te bi zajedno igrali karte, a to iz jednostavne zabave. Istodobno i toj zabavi učini kraj. Zbog čega je nastala ta promjena? Sjećam se, da se baš tih dana sa samostanskog posjeda – s ladanja povratio u grad o. Ivan Carobbi, a ovaj je bio njegov ispovjednik, te mu je bio sasvim privržen. Promislio sam, da ga je ovaj naputio, da me se kloni, a to stim više, što sam nekako u duši osjećao, da me taj fratar gleda prijekim okom, naročito od onog dana, otkad sam bio tužen Generalnom Vikaru o. Bianchiju. — — — Bit će možda zbog toga, što se na mene već počelo sumnjati kao na čovjeka vjetrena i lakoumna i ne znam što drugo. A i osjećao sam u duši, da me neki u samostanu ne gledaju dobrim okom.

O tome me još više uvjerio slijedeći slučaj.

Ne znam baš kojeg mjeseca, ali moglo je biti ljeti one iste prve godine 1884., ili u jesen, kad mi se približila neka djevojka s bratom, koji je imao oko 16 godina. Bože moj, nisam ni ja bio od kamena, a stim više što sam bio osamljen u tuđoj zemlji, bez rodbine i prijatelja, pa mi nije bilo mrsko da me tko zavoli, da mi bude prijateljem i da me ne ubija usamljenost! A opet, i kao umjetnik osjećao sam potrebu kojekakvih poznanstava; da mi do potrebe bude pri ruci i koja osoba, kad bih trebao što da naslikam.

Ta djevojka, koja je mogla imati kakve 24 godine, izgledala mi je otmjenom djevojkom, a kao da je bila i dobra i pobožna, jer je često dolazila na pobožnosti u našu crkvu, a viđevao sam je da pristupa i ostalim fratrima, koji su je rado susretali. A i njezin stariji brat izgledao je lijep i uljudan mladić, a mladi Giovannino navlačio je i cottu, pa posluživao kod oltara. S njom su dolazile i tri manje sestrice Bianca, Dora i Virginija. Taj svijet mi se približio, a osobito me zavoljela Prima, najstarija, s najstarijim bratom Ernestom, koji su često k meni dolazili. Ja sam nju zavolio, te smo živjeli u tijesnom prijateljstvu, rekao bih kao braća; stim više, što me Prima zamolila, da njoj dadem moju rubeninu, pa će je ona iz ljubavi i bez plaće prati i uređivati. I zbilja, ona bi svake nedjelje osobno donijela pod rukom čistu košulju ili što drugo za promjenu.

Kućom su se zvali Uccellini, to jest Prima, Ernesto i Giovannino, a tri su se mlade sestrice prezimenom zvale Aronni, jer se majka udovica po drugi put udala za Josipa Aronnija, koji je držao »Il banco di seta grezza«, i od toga živio i hranio obitelj, dok nije kasnije sa svojim drugom propao i ostao na suhom, a obitelj pala u nevolju. To je uslijedilo iza kako sam se ja povratio u Dalmaciju. Naravno, da sam se preko djece upoznao i s roditeljima, i otad sam višeput bio pozvan kod njih i na ručak.

Sve je to upadalo u oči nekim fratrima, koji su se ipak iskazivali kao prijatelji starijoj sestri Primi, pa kad se ova jednom odlučila da prigrli treći red pokore, čuo sam da jedan od njih veli o. Pieriju, duhovnom upravitelju trećeg reda: La fa un buon acquisto! Čudan je ili zloban taj čovjek, koji ovdje kaže: La fa un buon acquisto! a s druge strane gleda nenavidnim okom moje poznanstvo s njom, kao da je Bog zna kako zla djevojka; ne jednom bi primijetio podrugljivo mlađem joj bratu: »Ej, danas je kod vas na ručku o. Draganja! Sve, sve za o. Draganju!« Tako bi mališan poslije kazivao meni i sestri, što bi mu on govorio. Prema svem njegovu ponašanju izgledalo je da mi nenavidi, mrzi me, i kao da me hoće ocrniti.

U to vrijeme sam trebao naslikati »L'Immacolata« za Korčulu, odnosno za Blato na Korčuli, i zamolio sam Primu, da bi mi pozirala. Počeli smo rad u bivšoj mrtvačkoj kapelici, pokraj Chiostro verde, ali ga tu nisam dovršio, jer je u samostanu počelo mrmljanje protiv mene. Napustio sam tu kapelicu i iznajmio Studio u ulici S. Re-

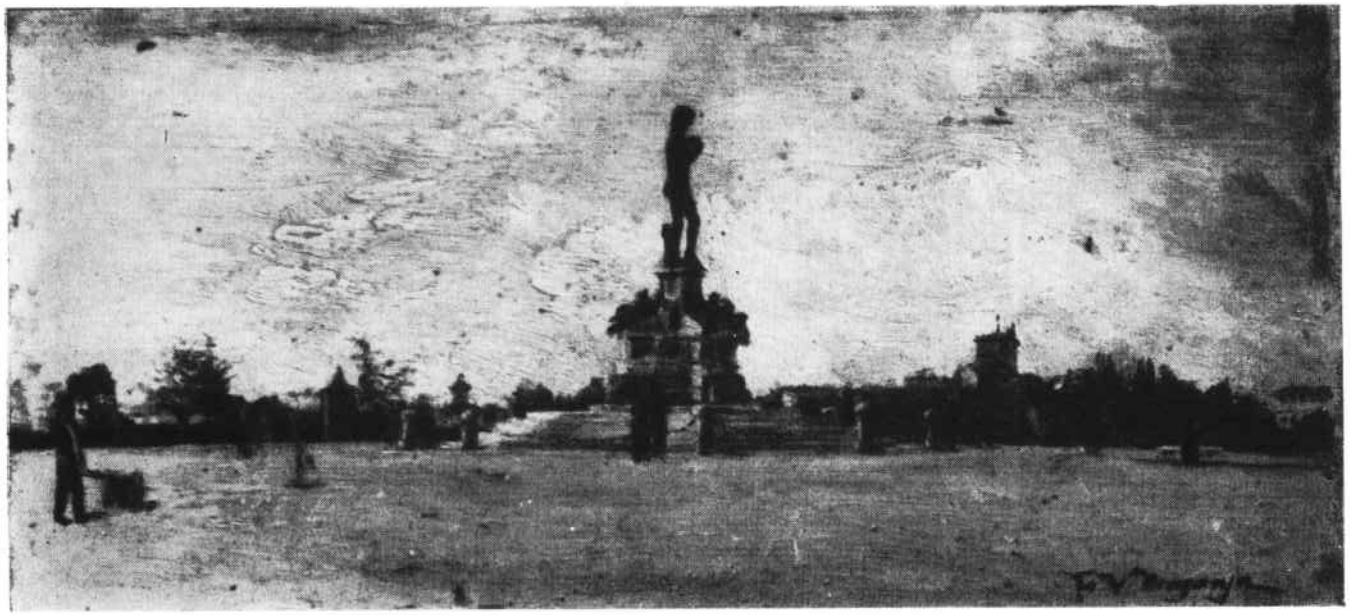

Sl. 1. Trg Michelangelo u Firenzi

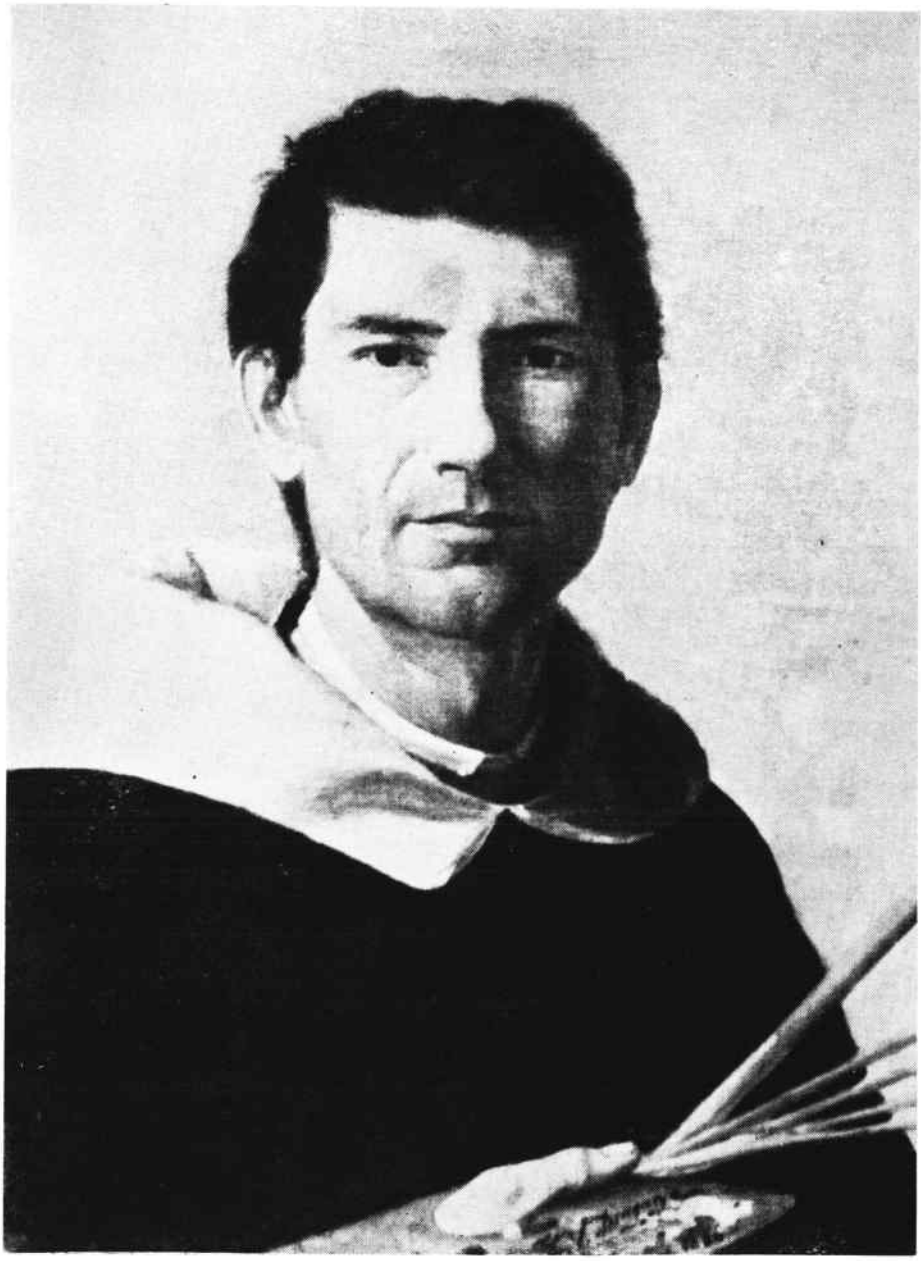

Sl. 2. Autoportret V. Draganje

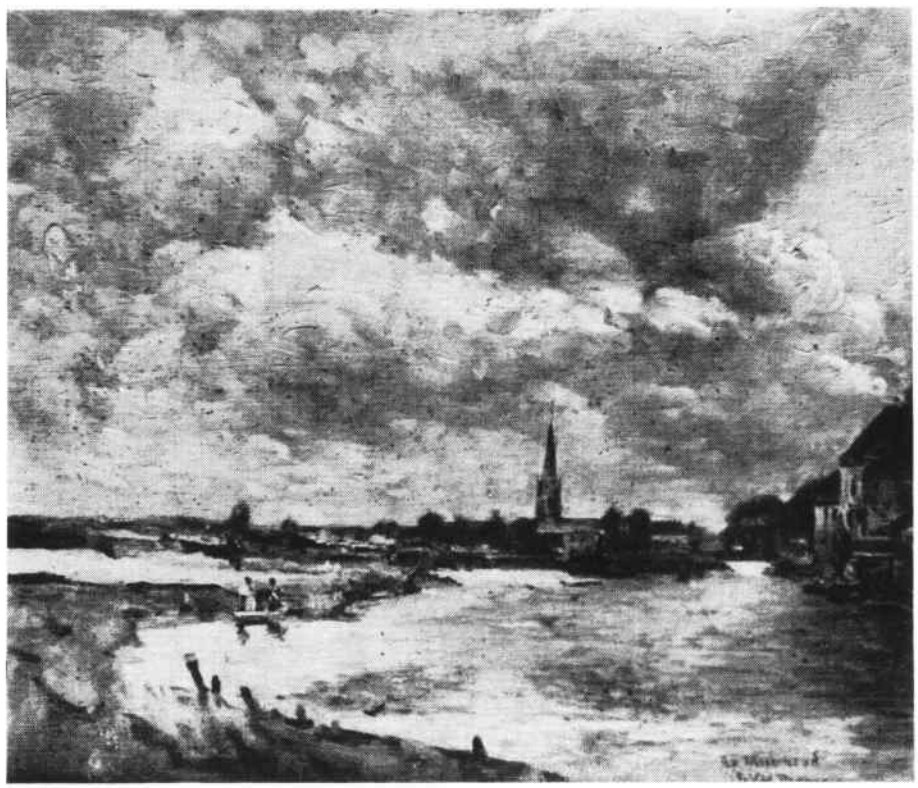

Sl. 3. Pejzaž

Sl. 4. Mate i Ana Protić u sobi

Sl. 5. Portret Ane Protić

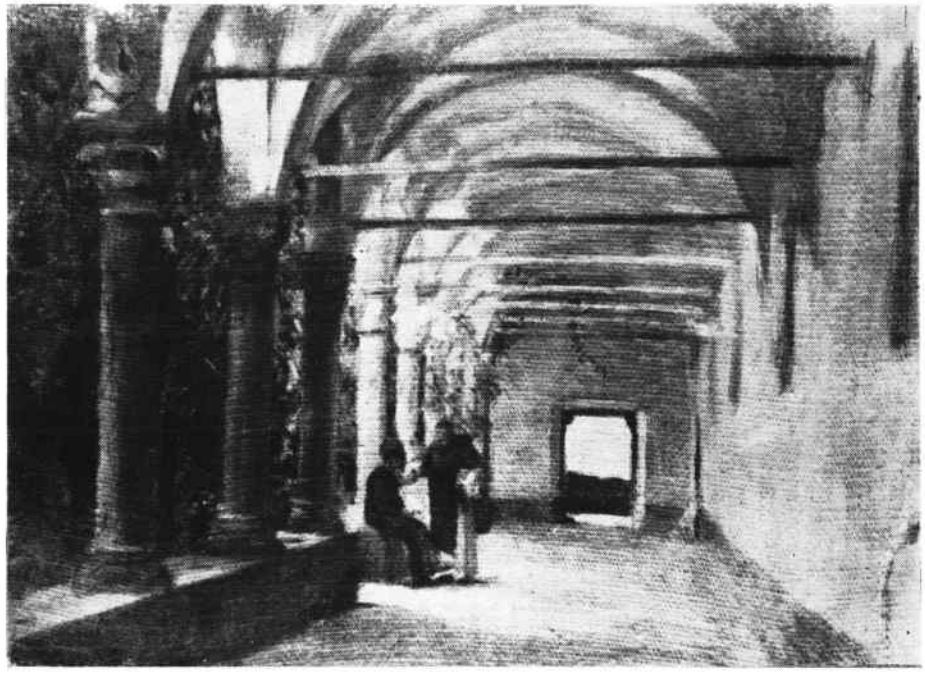

Sl. 6. Pod arkadama sanzostana

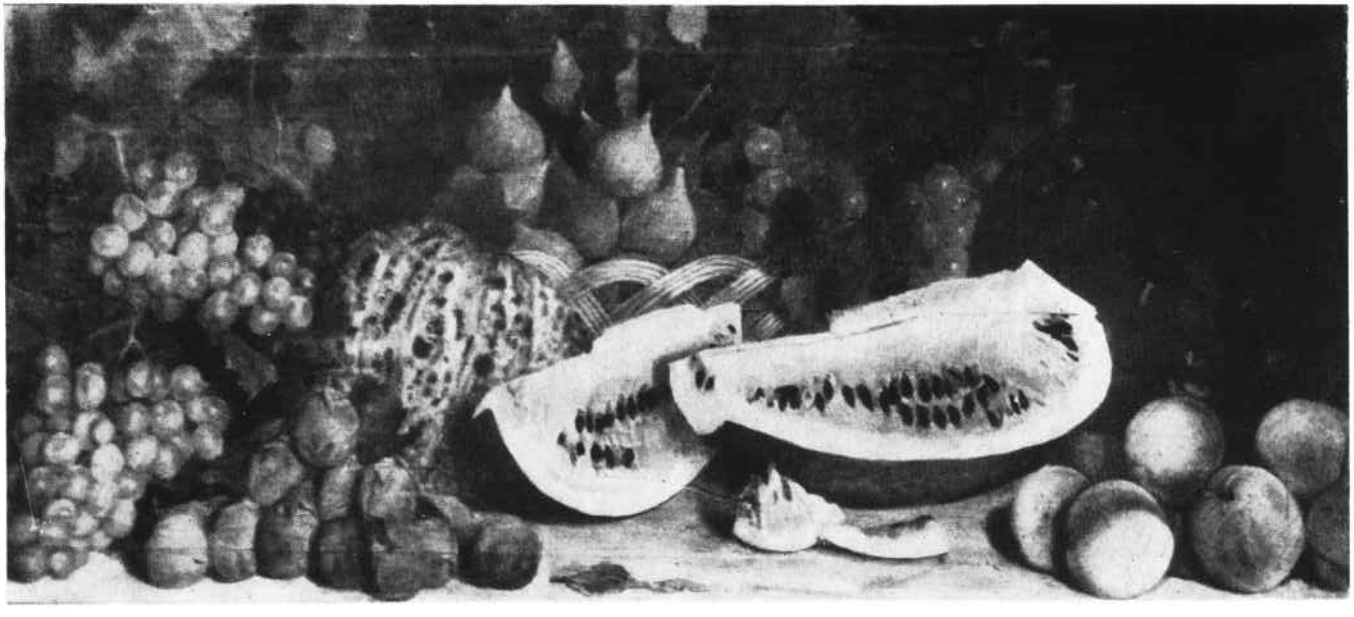

Sl. 7. Domaće voće

Sl. 8. Jematva u splitskom polju

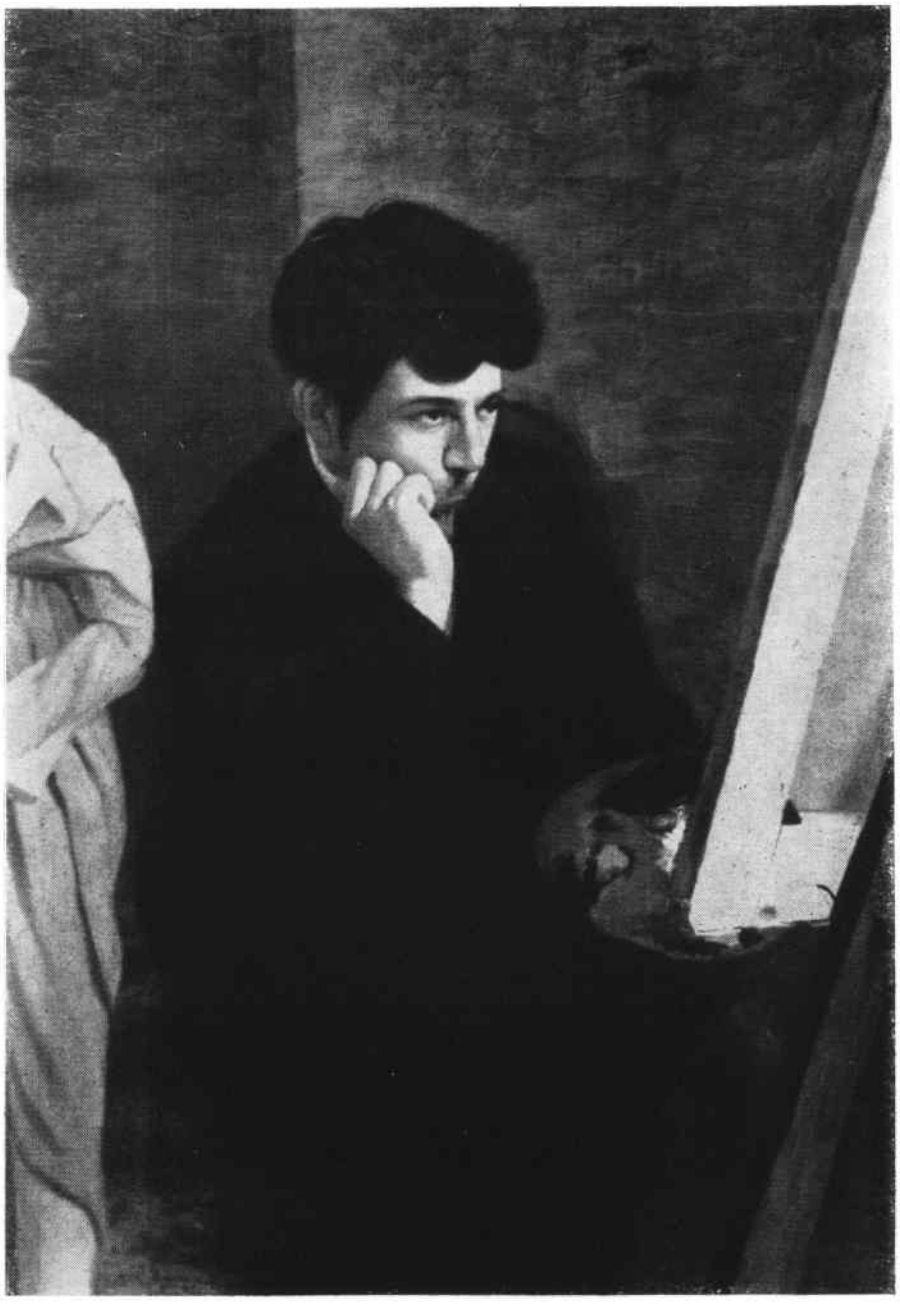

Sl. 9. Portret Emanuela Vidovića

parate, nastavivši radnjom s modelom Erminijom Cagliari (mislim da se tako prezimenom zvala), koja, iako je bila javni model, te se umjetnici njom rado posluživali, jer je bila lijepa, ipak je bila poštena i dobra djevojka, pa se kasnije udala za slikara mog znanca i prijatelja. Prima nije dolazila da mi pozira baš zato, što je doznala, da se u samostanu nešto mrmlja protiv mene.

Ja sam se uvjerio, da se nešto kuha u samostanu i da se počelo ozbiljno raditi protiv mene, naročito otkad je umro Vrhovni skrbnik o. Bianchi, a na njegovo mjesto zasjeo o. Marcolin Cicognani, kojemu nisam bio ni najmanje poznat. – Nedjeljom bi me Prima sa sestricom pozdravila bilo prolazeći kroz crkvu ili u sakristiji, ili pak na šetnji, kad bismo se susreli, a katkad bi došla s bratom, rijetko pak bez brata, sa sestrama u studij, da me posjeti, pozdravi i vidi što novo radim. Međutim, neki, a ne ću ih imenovati, jer su već pokojni, iz samostana su nadzirali i vrebali na svaki moj korak, kao da činim bogzna što nepošteno. O tome me jednom obavijesti i profesor perspektive, koji me je volio kao prijatelja, povjerivši mi, da se fr. Antonin, ne naravno sam svojom inicijativom, već nagovoren od drugoga, kod njega informirao o meni, o mom studiju i Akademiji.

Bilo je pak u oktobru ili novembru (1885), kad me Prior o. Barducci jedne večeri pozvao k sebi i počeo mi govoriti o mom prijateljstvu sa Primom, i kako neki izvana (a ne iz samostana?!) zamjeraju i mrmljaju; pače još da me neka ženska uhodari i pazi na svaki moj korak! Upitam ga, koja je to žena, kad ja s njom niti imam niti sam imao kakva posla, da bi imala uzroka da me uznemiruje. Odgovori mi, da je on ne poznaje, jer da ne stanuje u našoj župi, a da je postarija, a s njom da ide mala djevojčica. Pomišljah u sebi, da li sam ikada opazio, da koja žena s djevojčicom ide za mnom, i činilo mi se, da toga nisam nikad opazio. Odmah odlučih, da ću se o tome sam što prije uvjeriti — — — —

(Opisuje uhodarenje spomenute žene, koju je zatekao na ulici.)

Pred Božić one iste godine 1885. pisao sam o. redodržavniku u Dalmaciju, da mu po običaju čestitam božićne blagdane. Na čestitku ne dobih nikakva odgovora; već početkom siječnja donese mi Prior o. Barducci Provincijalovu novogodišnju jabuku (čestitku!) – to jest, dođe mi Prior u sobu s listom mog Provincijala, što ga je na njegove ruke upravio, s molbom da mi ga otvorena preda. Ja uzeh list i odmah ga pročitah: u njemu mi moj Provincijal nalaže, pošto potrebe naše redodržave iziskuju moj žurni povratak, da se ipsofacto kroz 15 dana nađem u Splitu u svom samostanu »sub poena suspensionis a divinis!«

To je na mene djelovalo, kao da me grom iz vedra neba ošinuo, pa rečem Prioru, koji, kao da mu ništa nije poznato, poče kriviti Provincijala i osuđivati ga zbog tako oštrog lista i nagle naredbe: Da, da, reko bi da na mene ovih dana hoće i nebo i zemlja da udare! Ali to rekoh uzrujano koracajući po sobi. A na te riječi moj ti čovo – Prior – izmakne iz sobe i ostavi me sama.

Ovaj mi list razbistri svu muklu rabotu, koja se potajno vodila protiv mene, pa odlučih raščistiti taj gadljivi posao, kojim se htjelo pogaziti moje poštenje, kad mi drugačije nisu mogli u ovom mjestu naškoditi, jer su me ovdje u Firenci držali za najsvetijega fratra, što je baš i bilo uzrokom, da me nekoja braća iz nenavidnosti progone, kako mi je to jednom ispovjedio jedini pouzdani prijatelj, fratar o. Ceslao Mansi, kad sam mu se pojadao u svojim bolima. Reče mi: »Che volete, io stesso più volte intesi dalla gente che siete un santo frate, e così gli altri avranno inteso lo stesso dire, e di qui: l' invidia e la guerra per allontanarvi!«

I zbilja, ja nikome zla nisam učinio; pa i kroz one prve tri godine, ne računajući ona tri puta, što sam bio kod bolesnika, nikakva poznanstva ni prijateljstva nisam gojio, a još manje po tuđim kućama hodio, osim obitelji Altini, brata našeg fratra župnika u SS. Giovanni e Polo u Mlecima, i obitelji Uccellini-Aronni, koje sam gore spomenuo. A ovih posljednjih dana, možda od istih fratara uplašena, ni ova obitelj nije mi se približavala, niti sam joj se ja približavao, osim što me katkad Ernesto, stariji brat Primin, pohađao s nekim svojim prijateljem suučenikom. U duši sam ipak žalio za Primom i boljelo me njeno indiferentno ponašanje prema meni, baš tih dana, kad sam toliko trpio, a znao sam, da je glavni uzrok sveg proganjanja

bilo poznanstvo s njom i s njenom obitelji. Ali tako je na ovom lažnom svijetu! Pođimo naprijed.

Za petnaest dana morao sam osramoćen biti na povratku u Split, ili suspendiran »a divinis«. Ja pak nisam htio ostati osramoćen, te se odmah obratim Preč. o. Generalu, javljajući mu Provincijalovu naredbu i kaznu, ako se u određeno vrijeme ne povratim u Split. U pismu mu opišem i moje financijske prilike, koje bi me, kad on ne bi svojom vrhovnom vlašću ukinuo Provincijalovu naredbu, na moju žalost prisilile da zapitam *sekularizaciju*. Da do tog ne dođe, molio sam ga i zaklinjao, da me puste na miru, da dovršim nauke na Akademiji, pa onda da ću se i sam povratiti u provinciju, kojoj pripadam, a da znam, da se okolnosti naše provincije nisu promijenile, da bi one iziskivale moj povratak. O nepravdi proganjanja nisam uopće ni riječi spomenuo.

Nakon nekoliko dana dobijem odgovor, da me on ne može na drugo svjetovati, već na posluh, te da se povratim u Dalmaciju, kako mi Provincijal naređuje. Ako pak želim sekularizaciju, da se za tu stvar obratim Vrhovnom skrbniku reda. Lakonski odgovor, koji me još više smutio i uznemirio! Činilo mi se, kao da nitko nema ni duše ni srca prema meni, pa da moram pasti žrtvom zlobnika, koji su nepravedno gazili moje poštenje. Tko će uvjeriti moju braću fratre i prijatelje u Dalmaciji, da sam nevin, da sam nepravedno ozloglašen?! Ne, to ja ne mogu dopustiti da se dogodi!!! Prijateljski napišem list Provincijalu, u kojem mu kažem, da sam uvjeren, da je njegov list uslijedio zbog tajne spletke, koja se protiv mene urotila od mojih neprijatelja, a nipošto da su ga okolnosti Provincije na nj prisilile; a ja da sam pravedan, pa ga molim, da bi sam opozvao svoju naredbu. I on meni sada odgovori prijateljski, pa mi u pismu otkrije: »Ako ti je na srcu abit reda, moraš se povratiti, kad je tvoj dalji tamošnji opstanak izjavljen nemogućim, ne samo u Firenci, nego bilo i u kojem drugom gradu Italije!«

Tada uvidjeh da nije druge, nego ili da se povratim osramoćen i ozloglašen u Dalmaciju, ili da zapitam sekularizaciju, te se odlučih za ovo drugo i odgovorih o. redodržavniku, da mi je žao ostaviti red, ali da moje poštenje iziskuje, da djelom dokažem, da je moj obraz čist, te da je moj opstanak moguć ne samo u bilo kojem gradu Italije, nego i u istoj Firenci, te da ću u Firenci i ostati! Poslije toga mi je pisao i o. Matijaca, spominjući mi, da je on bio prvi, koji se bio zauzeo za moju umjetničku naobrazbu, te će mu moje napuštanje reda biti smrt. A zatim mi i brzojavi: »Vrati se i popravit ćemo!« Ja mu otpišem: »Prije popravite, pa ću se vratiti«. A zatim nadodam, da se ne boji, da ću ja zauvijek ostaviti red, jer da ću se u red opet vratiti, iako ga privremeno ostavim, prisiljen zbog svog poštenja da daljim boravkom u Firenci dokažem, da mi je obraz čist i da se ne bojim nikoga. Međutim, pisao sam i u Rim Vrhovnom skrbniku reda, ako nije moguće da drugačije ostanem u Firenci, da onda slobodno za mene zapita sekularizaciju od sv. Kongregacije! Ovaj mi otpiše, da će riješiti moje pitanje, ali da promislim, prije nego učinim taj kobni korak, da je to napast đavolska i t. d. Ja mu ne odgovorim ništa. Ako sam tužen, ako sam kriv, zašto me ne pozovu, da se opravdam? Mene su u Rimu osudili, a da mi nitko nije kazao za što, osim onog, što mi je, može se reći, u povjerenju, kazao u svom zadnjem pismu dalmatinski Provincijal, kojemu se naredilo, da me pozove natrag.

Kad sam se kasnije povratio u Dalmaciju, onda mi je Provincijal povjerio i pismo o. Gjenerala, a u tom pismu su bile ove tužbe: 1) da sam se najprije družio s nekom sumnjivom ženskom, pa kad sam se od te udaljio, 2) da sam se sprijateljio s jednom curom, koja, iako poštena, upadala je tim prijateljstvom mnogima u oči; te napokon, 3) da sam prijetio, da ću neku ženu ubiti iz revolvera! Zbog toga da je potrebno, da se odmah uklonim iz Firence i pozovem natrag u Dalmaciju!

Prva tužba odnosila se na ženu bolesnika, o kojemu sam gore pripovijedao. Stvar zastarjela i sa moje strane nevina. Druga tužba odnosila se na Primu Uccellini-Aronni, o kojem poznanstvu sam također gore pripovijedao. Treća teška tužba bila je sasvim lažna, jer ja nisam nikad imao revolvera, a još manje sam prijetio, da ću ubiti kakvu ženu. Stvar o revolveru stoji sasvim drukčije, pa stim još više odskače zloba klevetnika. Evo kakav je slučaj o revolveru:

Ne znam baš kojega mjeseca, ali mislim, ako se ne varam, da je bilo poslije Svih svetih godine 1885., jedne nedjelje po podne poslije Blagoslova. Pođoh na šetnju oko kolodvora, a pratio me mladi Ernesto, brat Prime. Tad odjednom susretnemo desetak, a možda i više mladića zanatlija, koji su pjevali. Kad su oni nas, a mi njih, mimoišli, okrene se jedan od njih za nama i zavikne: Smrt popima! Na taj neugodni poklik nisam htio da se osvrnem (bio sam sam, a njih mnoštvo), ali me Ernesto pogledao i reče: »Niste li čuli o. Vincenco!« Na tu primjedbu uzavri mi krv, trgnem se i pohitim prema onome, koji je viknuo, pa mu uzrujan doviknem: »Opetuješ li opet!« On me preplašeno pogleda, a drugi kao da ništa nisu ni vidjeli nastaviše naprijed pjevajući. Za njima pođe i onaj, koji je pokliknuo, ne odgovorivši mi ni riječi, a ja se vratim k Ernestu i nastavim šetnju.

Navečer za stolom, dok smo večeravali, htio sam ispripovjediti slučaj o. Forzonu i započnem: »Znadete da su Fiorentinci kukavice (Vigliacchi), jer nemaju srčanosti da ti u lice bace uvredu, nego iza leđa«. (Nisam pomislio, da je i on Fiorentinac.) Na to mi on uvrijeđen odsiječe: »Vidjet ćemo tvoju hrabrost, ako nagovorim kojeg kočijaša, da te napadne nožinom (coltellaccio)! A ja njemu iz vragolije, a ni za što drugo, odgovorim: »Pa dobro, a ja ću mu odvratiti revolverom!« I ta bajka o revolveru – a zbilja sam je od šale izbacio, došla je kao optužba u Rim, i to iskrivljena, zlobno iskrivljena, da njim prijetim da ću ubiti neku nepoznatu ženu. U spomenute optužbe stavio je dakle i o. Forzoni svoj prst, on, koji je poslije postao pater magister ex praedicatione! I na temelju tih i takvih tužba ja sam, a da nisam bio preslušan, bio u Rimu osuđen, da se osramoćen povratim u Dalmaciju.

Bio je baš blagdan sv. Josipa, 19. ožujka god. 1886., kad iz Rima primih Rescriptum sv. Kongregacije, kojim mi se daje sekularizacija za godinu dana, a kroz to vrijeme da sebi pribavim patrimonium i da nađem Biskupa, koji će me primiti. Držao sam rescript u džepu s mišlju, da će u džepu i spavati, kad mi više nitko u samostanu ne bude govorio o povratku u Dalmaciju.

Sad mi nije drugo ostajalo, nego da isposlujem celebret od Ordinarijata, pa da iziđem iz samostana. Ali što sam zlo počinio? Koji me zločin teretio? No ipak se dugo htjelo, dok je Ordinarijat privolio, da mi dade mjesečni celebret. A zbog čega tolike poteškoće? Iz svega se jasno shvaćalo, da su me iz samostana najcrnjim bojama opisali kod Ordinarijata, da bi me nevolja prisilila, da otiđem iz Firence.

Napokon dobijem celebret, te početkom svibnja 1886. iziđem iz samostana i nastanim se »in via Faenza«, u kuću šior Michiela-lataio, vis-a-vis Muzičkog zavoda, kod Umjetničke Akademije. Misu sam pak služio u crkvi sv. Barnaba, koja je pripadala župi s. Lorenza. Toliko sam propatio u posljednje vrijeme duševno i tjelesno, da kad sam došao u kuću šior Michiela, ovaj dobri starac, razgovarajući se u krugu svoje obitelji o meni, reče: »Ovaj svećenik je došao da umre u našoj kući.« Mislio je, da ću još jedva 15 dana preživjeti. Tako sam izgledao mršav i satrven.

Neko vrijeme (do svršetka god. 1886.) jeo sam kod te poštene obitelji, plaćajući »pro rata«. Ali ta čeljad je živjela od zanata, pa me, ne imajući nikakve koristi, uljudno zamolila, da bih drugačije sâm sebi nabavljao jelo. Početkom g. 1887. sâm sam nabavljao jelo i kuhao, kao da nemam nikog na svijetu. U spomen tog mog života naslikao sam »Moju kuhinju«, malu sličicu, koju sada posjeduje dr. Grgić u Splitu.

Sada, kad sam živio samotnim životom, nadao sam se, da ću otpočinuti; ali davao nije dao mira mojim neprijateljima. Poslije podne 29. lipnja 1886. osjećala se jaka žega, te se naslonih na prozor i pogledah dolje na ulicu, a koga opazih? Na plokatici Akademije ugledam arpiju – gospođu sa djevojčicom, o kojoj sam prije govorio. Za čas mi krv udari u glavu od jeda, videći da se nastoji tim varvarskim progonstvom nastaviti. Tako sam se bio uzrujao, da ne bi bilo čudno, da sam i revolver ispalio, kad bih revolver imao. Ona se ukazala, kao da mi je htjela reći: »Evo, vidiš, znadem da si tu, pa te ne ću ostaviti u miru.« I onda pođe i iščezne u ulici, što vodi na »Piazza di S. Marco« — — —

(Zajedno s prijateljem, slikarom Dominikom Pesentijem, prijavljuje slučaj vlastima i otada prestaju uhodarenja i ogovaranja).

Naravno, da sam od nevolje ostavio red, jer sam red ljubio, a možda i više nego su ga ljubili oni, koji su me pod krinkom ljubavi prema redu progonili. Zato napišem moje opravdanje – ispripovijedavši sav svoj život, koji sam proveo u Firenci – a bio sam napisao cijelih 25 araka malog formata, te prvih dana prosinca 1886. otputujem do Rima s namjerom, da se o svom poslu usmeno porazgovorim s Preč. o. Generalom Larroca. Nastanjen u ospiciju sv. Jeronima, tri dana sam tu boravio. Posjetim o. Generala i rastumačim razlog, zbog kojega sam došao u Rim, da se pred njim opravdam i da mi on dade zadovoljštinu, ako nađe da sam pravedan i da sam nepravedno napadnut. On ne baš najuljudnije odbije moj spis, kao da mu je moje poštenje deveta briga i kao da nema vremena, da se sa mnom zadržava, i oprosti se govoreći suho: »Kad hoćete zadovoljštinu, tražite je drugdje!« – Tada potražim Preč. Vrhovnog skrbnika o. Cicognania, koji me ljubezno, sudeći barem po izvanjskom ponašanju, primio i saslušao. Kad sam mu pokazao spis, reče mi: »Oh, tu ima dosta pisanije; ostavite mi ga; a ja ću govoriti s o. Generalom, pa se sutra povratite k meni.« Sutradan utanačismo, da ću ja ipak do svršetka svibnja g. 1887. ostati u Firenci izvan samostana, a onda da ću se vratiti u red i doći u Rim na mjesec dva, a zatim se konačno povratiti u Dalmaciju. Tom prigodom, prije nego sam pošao u Rim, fiorentinski Ordinarijat bio mi je dao pismenu svjedodžbu mog neprigovornog ponašanja u Firenci.

Zaista neprigovornog i neporočnog ponašanja, a ipak sam u to posljednje vrijeme imao više prijateljstva i poznanstva, nego dok sam živio u samostanu. Tada sam, osim susjeda – vicini di casa – upoznao tri sestre Aronni, tetke Primine, i gospodu Mariannu Alessandri. Ova posljednja mi je željela mnogo dobra, tako da sam je majkom zvao, iako nije bila bogzna koliko starija od mene. No, kako je imala udatu kćer, volio sam je iz poštovanja zvati majkom, a ona mene sinom. Bila je vrlo dobra i ljubezna gospođa, a u tijesnom prijateljstvu s gore spomenute tri sestre Aronni te bi često došla k meni, ili bi se zajedno našli kod sestara Aronni. Ona je plakala, kao što su plakale i sestre Aronni, kad sam ostavio Firencu i povratio se u Dalmaciju. Posljednje vrijeme prije odlaska iz Firence bio sam i nastanjen kod sestara Aronni, te mi je po odlasku kod njih ostala i roba u pohrani, dok se nisam tri godine zatim povratio opet u Italiju, na proputovanju, i uzeo svoje stvari, koje sam bio ostavio u Firenci na neizvjesno vrijeme.

Osim spomenutih poznanstava, bio mi je prijatelj i vlč. don Candido Terreni, a na osobit način o. Ceslao Mansi, koji bi se često sa mnom u mom samotnom stanu, dok sam sâm i kuhao, pogostio poslovičnom »bistecca«. Prijateljevao sam i s nekim suučenicima, osobito s Bugarinom Mittoffom, koji bi često odigrao sa mnom o blagdanima jednu partita a scacchi.

Moj je život bio, od onog posljednjeg sukoba 29. lipnja 1886., pa sve dok nisam ostavio Firencu, posve miran. Nitko me nije smetao, niti je itko vidio što zla u meni, te sam bio čašćen, a i ljubljen od osoba, koje su mi se približile i sa mnom se sprijateljile. Nakon tri godine, kad sam se u novembru 1890 povratio u Firencu, moj prijatelj je priredio meni u čast sjajnu večeru, na koju su bili pozvani i neki njegovi prijatelji slikari i fotograf Moretti, koji me zamolio, da dođem sutradan k njemu, da će snimiti moju fotografiju.

No ako sam bio čašćen u Firenci, nisu me tako častile moje redovničke starješine u Rimu. Kako sam bio ugovorio sa Vrhovnim skrbnikom reda, morao sam se u lipnju god. 1887. povratiti u red i privremeno poći u Rim; no baš u to vrijeme otekle su mi noge, te sam jedva mogao hodati po sobi. Tu okolnost javih u Rim, moleći, da me izvine za kratko vrijeme, dok ne ozdravim, pa ću onda, čim uzmognem, doći u Rim. Toj mojoj izjavi o. Cicognani nije htio da vjeruje, već je u svom odgovoru moje oklijevanje shvaćao drukčije i pripisivao ga nečemu nelijepom, da sam naime srcem privezan uz Firencu, što se zgadilo i samom Nadbiskupskom vikaru, kad sam mu pokazao to pismo mojih redovničkih glavara, tako da mu je nehotice pobjegla primjedba: È una vera barbaria! Zbog tog razloga mi je pisao, kad već nisam bio od riječi, da on više ne želi da dođem u Rim, nego da se, ako hoću, vratim odmah u Dalmaciju. Ja na to pismo ne odgovorih ni riječi, jer mi se ono zgadilo i rasrdilo me. Nadbiskupski Ordinarijat produži mi »celebret« i ja ostanem u Firenci, a kad sam ozdravio, pozdravim prijatelje, povjerim robu sestrama Aronni, kod kojih

sam u posljednje vrijeme stanovao, pa početkom rujna 1887. napustim Firencu, a Ernesto me s mlađim bratom Giovanninom doprati na kolodvor. Kad sam sjeo u vagon, zapjevao sam u duši: Addio Firenze, se piace a Dio ti rivedrò!

Ponašanje mojih starješina reda bilo je razlogom, da na neki način zamrzim red i razmišljam, kako u redu ne ću imati mira, pa da je bolje da ga se sasvim odrečem. Te su me misli dugo pratile, čak neko vrijeme i u Splitu. Nisam mogao zaboraviti nanesene mi uvrede, a naročito posljednje ponašanje starješina u Rimu. Na prolasku kroz Mletke, a bilo je rano jutro, kad sam onamo prispio, obučem opet na sebe bijeli abit i odslužim u njemu sv. misu. Otac Altini, brat Frederika Altini u Firenci, nagovarao me, da ostanem kod njega u Mlecima, pa da će se on brinuti da uredi stvar kod starješina u Rimu. Ja mu odgovorih, ako ću ostati u redu, tada ću ostati u svojoj provinciji Dalmaciji, a ne drugdje, premda mi je bilo žao i zbog moje braće redovnika u Dalmaciji, jer, kako mi rekoše, neki i od njih ne govorahu lijepo o meni, među ostalim i to, da sam pobjegao s nekom djevojkom, ništa manje nego u Pariz!!! Pa da li je čudno, ako su mi se vrzle misli po glavi, da se sasvim udaljim od reda, stim više, što sam van reda uživao mir. No ipak, iako sam se malo čemu dobrom nadao u redu, ljubio sam red — — —

Prispio sam u Split baš na večer u nedjelju Srca Marijina god. 1887., a na obali su me dočekali roditelji, braća, sestre i rodbina sa šiorom Marijetom Kodrić, koji su jedino i znali, da tu večer dolazim, pa sam kod njih i prenoćio tu noć, a sutradan sam se prijavio u samostan i ondje ostao.

Prvih mjeseci nisam ni dodirnuo kista, ozlovoljen, a i neodlučan u svojim mislima i odlukama. Naravno, fratri su se prikazivali ljubezni i o. Matijaca me često pozivao s njim na šetnju i poticao me, da štogod slikam, ali meni se nije dalo. Napokon, pošto sam položio treći ispit ispovijedi, uzmem kist u ruke i naslikam u svojoj sobi sv. Dominika, a model za odijelo napravim od klada, koje sam uzeo iz kuhinje.

Dok sam se mučio da sastavim taj lijepi (!) model, gledahu me s prozora suprotne kuće. Poslije sam doznao, da su te znatiželjne duše od tih drvca stvorile živu ženu, kojom da sam se u sobi igrao! I o tome se u gradu među prijateljicama govorkalo. Rđav početak! Kao da je bila moja neizbježiva sudbina, da budem napadan o onome, u čemu sam možda bio najmanje kriv. Ali to nije bilo još ništa prema onome, što će mi se tokom mog života događati. A nisam morao dugo čekati taj varvarski i gadni napadaj.

Godinu dana nakon mog povratka, dok sam slikao naš samostanski vrt, pristupe mi gospođa Ana Protić i njen dobri i plemeniti suprug Mate, pa mi, kako nisam imao prikladna mjesta za slikanje u samostanu, a oni su iz svoje vlastite kuće prešli u kuću Nonveller pokraj sv. Petra na Lučcu, ponudiše jednu oveću sobu svog stana, u kojoj bih mogao raditi. I ja prihvatih ponudu — — — —

(Portreti, pejzaži i kopije svetačkih slika, koje je izradio u tom atelieru, kod Protićevih).

No, netom sam počeo raditi u obitelji Protić, ipso-facto počeli su me progoniti i zli jezici. Takva je bila moja sudbina. Trpio sam ja, trpjela je i gospođa Protić. Ali njen dobri i plemeniti muž gosp. Mate Protić ljubio me i zanimao se za moj rad, pa me i novčano pomagao, ne obazirući se na zle jezike. Muž i žena su me ljubili iskreno, i nikad ne ću zaboraviti njihovu požrtvovnu ljubav. No baš zato su nenavidnost i zloba mojih neprijatelja bile još veće. A fratri? Ne znam, što su u duši osjećali i koliko su do mene držali, ali zastalno znam, da su slušali prigovaranja nekih tobože bogobojaznih sukanja, jer sam ne jednom primio anonimno pismo, kojemu ne bih dao važnosti, a nakon toga bi i gospođa primila drugo anonimno pismo. U njima bih prepoznao pomiješani rukopis dvaju fratara, iako su nastojali da ga iskrive, da im se ne bi ruka poznala. Tada rečem gospođi: »Vidim, da dalje ne mogu ostati kod vas; moram preseliti s atelierom, jer me boli, da imate tolikih neprilika radi mene.« Gospođa se začudi zbog te moje odluke, ali se ne opre. Na taj korak sam se odlučio i zbog toga, što se moj otac odijelio od svoje braće, to jest od mojih stričeva, te sam sada mogao imati u očevoj kući jednu sobicu, iako malenu i nezgodnu za svoj rad. Tako se odmah i preselih u tu sobicu. Harnost me pak i nadalje vezivala uz obitelj Protić. Iako sam bio udaljen od njih, kad bih katkad pohađao tu dobru obitelj, zli jezici mi ni za to ne bi dali mira, ali ne onako bučno kao prije.

U sobici očeve kuće nisam mogao najbolje da radim; osim što je mjesto bilo tijesno, i sunce me je smetalo, prodirući po cio dan u sobicu. Oveće radnje svakako nisam mogao izvesti. U toj sobi sam naslikao »Pasac sv. Tome Akvinskoga«, kopiju prema nekom afrescu iz Bolonje po fotografiji. Tu sam naslikao i portret pok. Vice Kuzmanić, supruge bratučeda Franje Kuzmanića, koja radnja je bila plaćena sa 40 kruna. Osim spomenutih slika u istoj sobici izradio sam portrete: Preč. kanonika Tacconija iz Trogira; vjerenicu današnju ženu kneza Antuna Pavlovića; sinčića državnog odvjetnika gosp. Mate Marolija; »Berbu (jematvu) u Splitu«, koju sam kasnije, 1894. god. pošavši u Đakovo poklonio Preuzv. i Presvijetlom gosp. biskupu Jurju J. Strossmayeru, a ovaj opet svojoj nećakinji gosp. Albertini, supruzi gosp. Feldmaršallaitnanta Enrika Adrovskog. Tom prigodom mi je biskup za putne troškove poklonio 200 kruna (100 for.). U isto vrijeme kad sam se, na povratku iz Đakova, gdje sam devetnaest dana bio biskupovim gostom, ustavio u Trstu, naslikao sam mladu sluškinju moje učenice gosp. Olge Mahovec, a po nagovoru te gospođe naslikao sam za same tri ure vremena i portret gosp. Schnabla, Nijemca i trgovca posjednika, koji mi je nakon mog odlaska iz Trsta poslao u Split 100 kruna s molbom, da bih mu javio, što mi još duguje »per il geniale mio lavoro«, kojim je bio potpuno zadovoljan. I njegova supruga je željela, da se barem dogodine opet povratim u Trst, da i nju naslikam; ali se u Trst nisam vratio — — — —

Koncem oktobra god. 1892. izložim pak javno na Gospodskom trgu u izlogu Ševeljevića portrete mog oca, majke, babe i o. Zaninovića, nekoje sličice iz okolice i mrtvu prirodu »Domaće voće« — — —

Tako i toliko se napisalo o toj mojoj prvoj i čednoj izložbi, da se u meni pobudio još veći zanos za umjetnošću; ali svaki bolji zanos u klici bi ugušile nesretne prilike, koje su me pratile. Ne bi me jedna nevolja još ni napustila, a druga bi me primila. Kako da i jednu izvornu lijepu misao izvedem u djelo, kad u Splitu nije bilo *modela* od zanata, a bez modela ne može se ni misliti na rad; od mene pak morao je da bježi svatko, kome je bilo do svoga poštenja! Netom bi mi se čeljade dva puta približilo, trećeg puta je trebalo da me se čuva, jer zli jezici ne bi ni meni ni njemu dali mira. Tako je u manjim mjestima, a naročito u Splitu, gdje je ženama to jedina zabava, a rekao bih i jedini posao.

Dogodilo mi se, dok sam radio u gore spomenutoj sobici, da mi se približila neka djevojčica Marija Allodi (a samo poznanstvom mogao sam postići, da mi koja djevojka ili žena posluži za model). Pa ne samo da se morala čuvati mog ateliera, nego i ja sam od godine 1892–3. nikad više nisam pošao na Bačvice, da se u ljetno doba okupam — — — (Optužen starješini samostana, da se kupao sa svojim modelom. Zbog toga, da izbjegne ogovaranja, nije se više nikad u životu okupao u moru.)

Godine 1893. počeo sam pomišljati, kako bih sagradio sebi atelier, što nakon težih poteškoća i postignem te iste godine, kad je ljeti, po mom nacrtu, započela nadogradnja očeve kuće. Na trećem katu je bilo mjesto opredijeljeno za atelier, lijepo i zgodno mjesto, jer je specijalno udešeno za atelier, u koji se nastanim u studenom iste 1893. godine.

U novom atelieru, osim nekojih portreta, naslikao sam »Sv. Šimuna Proroka« za Zlarin kod Šibenika, a onda »Gospu od Karmina sa SS. Ilijom i Onofrijem« za neku crkvicu u Kaštelima. Za Gospin model služila mi je gospođa Jovana Kukoč, i to jer me poznavala, pa mi je učinila tu ljubav. Bio sam sretan, što i to poznanstvo nisu zli jezici odmah počeli ometati; inače bih bio na čudu s tim radom.

Meni je u atelier dolazio na pouku g. Ante Katunarić, koji je nakon kratkog vremena pošao na učenje u Rim, gdje se bavio više biciklom nego umjetnošću, te je postao valjaniji biciklista nego slikar. Po nekoliko lekcija primila je i gospođica Montan, koja vidjevši da teško ide posao naprijed, izgubi nadu, da će uspjeti u slikarstvu, pa za nekoje vrijeme promijeni učitelja, te nastavi učenje kod slikara Vidovića. Ne znam s kakvim uspjehom, ali mislim s veoma lošim. Napokon pokuša, da kod mene uči i gospođica Liberina Orsinger, koja je bila vrlo dobra djevojka, a učila je risanje samo zbog veziva, kojemu se htjela posvetiti. Zbog toga mi je i ona ostala harna, jer joj, kao siroti bez oca, nisam uzeo nikakve plaće za trud i dangubu. Bila je prikladna stasa, pa dok je dolazila na pouku, dragovoljno bi mi poslužila za model. Ali i ona je dolazila kratko vrijeme, jer se udaljila iz Splita ...

Sada, kad sam imao prikladno mjesto za rad, bila je moja želja, da se svim žarom posvetim umjetnosti, pa sam u sebi zamišljao djela, koja ću izvesti. No na moju žalost, osim nesavladljivih teškoća, da za rad nađem osobe, koje bi mi dragovoljno pozirale kao model, ni sa strane fratara nisam bio podupiran. Osim vršenja dužnosti, kao i svaki drugi prosti fratar kod ispovijedanja vjernika, pošto bih pošao u 9 ili 10 sati iz samostana u atelier, već bih u 11 i pol sati morao trčati, upravo trčati natrag u samostan, jer bi se tada u koru izmolile kanoničke ure. Zatim bi slijedio ručak, a tada je valjalo čekati, da prisustvujem večernji u crkvi, zimi u 2 i 3/4 sata, a ljeti u 4 sata, pa tek onda da pođem u atelier, kad je sunce već zašlo i kad više nije doba za rad.

Što zli jezici, a što i ovo nerazložito iziskivanje starješina, da prisustvujem u crkvi molitvama, kad bi baš bilo doba za rad, bilo me jako ozlovoljilo i ubijalo mi u duši svaki zanos za umjetnost. Započeo bih koju radnju, a nikad na kraj s njom. Najviše bi mi ojadilo dušu, kad bi mi se fratri još rugali, da sam »eterno nei lavori«, da ne vide nikakva mog djela! A ko je tome kriv? Svoju krivicu ne bi vidjeli, nego moj tobože nehaj za rad. Sam Bog zna, koliko sam se puta naljutio na takvo nerazložito prigovaranje, a jednom i srdito odgovorio: Dosta je toga, ne govorite mi o slikarstvu! A to sam im zato zabranio, jer sam se bojao samog sebe, da ih ne bih optužio otvorenom izjavom, da su svemu mome zlu oni sami krivi. Bili su krivi i zli jezici, koji mi nisu dali mira; ali meni je bila deveta briga za sve zle i proklete jezike, samo da sam imao oslonca u fratrima, i da se sami fratri nisu bavili tim zlim jezicima; da se bar nisu osvrtali na te zle jezike. Koliko bih lijepih slika bio stvorio, samo da su mi fratri rekli: »Ne boj se zlih jezika, ascolta e passa; radi preko dana, a kor ćemo mi sami izmoliti bez tebe!« Oh da, mnogo kasnije, kad sam izgubio očni vid, kad moram dvoje očale nataknuti na nos, jedne za daljinu a druge za blizinu, kad su se većim dijelom i osobe u samostanu izmijenile, tek tada sam bio slobodan, da mogu preko dana boraviti u svom atelieru. Ali moje najljepše godine bile su izgubljene za umjetnost! Krivila se »Gospina Krunica«, samo da sebe ne krive, što sam se bavio upravom tog našeg časopisa, a bavio sam se tim poslom od osnutka tog časopisa, pa sve dok nije prestao, kroz kakvih 14 godina; u njemu sam i pisao protiv članka »Vrhbosne«, na obranu fra Jeronima Savonarole. Istina, dok sam tu radio, nisam se mogao baviti slikarstvom; ali ne časopis, već gore opisane okolnosti uplivale su na mene i ubile u meni svaki polet za umjetnost, ili da se bolje izrazim, prouzrokovale, da se ne mogu posvetiti slikarstvu.

No netom sam ostao slobodan od dnevnog pohađanja kora, pa iako mi je očni vid malaksao, pa iako sam od zlih jezika bio ometan i napadan, od godine 1908., a još bolje od 1909. isključivo sam se posvetio umjetnosti. Godine 1909. u listopadu proputovao sam Dalmaciju od Sinja do Promine, da proučim narodne nošnje tih krajeva, i tako sam pribavio materijal za veliku sliku »Apoteoza Ružarija«, koja je bila završena u rujnu 1910., te u rujnu 1911. izložena u našoj crkvi i postavljena na određeno mjesto u velikoj kapeli — — — (Spominje slike koje je izradio u ovom »jalovom« razdoblju, između 1900. i 1910. g.).

Dakle, nije bilo vrijeme sasvim izgubljeno; ali da sam bio slobodan i podupiran od braće fratara barem protiv zlih jezika opakih, a tobože pobožnih dušica, kudikamo više radnja bih bio mogao izvesti i bolje napredovati u umjetnosti. Bio bih oslobođen onog, što sam pretrpio ovih posljednjih 8–9 godina, pa što i danas trpim zbog prokletih zlih jezika. A zbog čega? Jer činim dobro, jer svoj zalogaj žrtvujem, da nahranim gladnoga — — —

(Opširno o siromašnoj i bolesnoj djevojci Mariji Jurić, kojoj je pomogao u liječenju i otada joj redovito slao dio svog svakodnevnog obroka samostanske hrane, a ona mu je prala i krpala rublje. Njihovo iskreno prijateljstvo je izazvalo u gradu nova ogovaranja, koja su zagorčala oboma život, a njemu volju za slikarski rad. Optuživan je kod svojih crkvenih starješina, a oni su zahtijevali od njega čak, da napusti Split, iako sam nije davao povoda ničemu, boraveći samo u samostanu i svom atelieru: »... Godinama ne izlazim na šetnju, nego od samostana do svog ateliera, i od ateliera do samostana, a to vide i sami fratri da takav život provodim ...«

Autobiografija završava novinskim prikazima pojedinačnih njegovih izloženih slika 1911. i 1912. godine i prikazom izloženih slika njegove učenice Bosiljke Karaman 1912. god.).

RÉSUMÉ

LE PEINTRE VINKO DRAGANJA DE SPLIT

La vie et l'oeuvre du peintre Vinko Draganja de Split font l'objet de cette étude. Peu connu jusqu'ici et mentionné seulement en passant, ce peintre occupe néanmoins dans l'art dalmate du XIXe siècle, qui d'ailleurs n'est pas caractérisé par une activité particulièrement importante, une place nettement déterminée. Religieux dominicain, Draganja a appris les éléments de l'art pictural à Zadar, auprès du franciscain Josip Rossi. Cependant, découragé par le peu de compréhension que les religieux de son ordre montraient au sujet de sa vocation de peintre et, d'autre part, à cause de l'ambiance de petite ville où l'on admettait difficilement que le sacerdoce pût être compatible avec la profession artistique, Draganja était obligé à lutter constamment contre les idées étroites du milieu dans lequel il vivait. Le dénigrement et les intrigues auxquelles se livraient ses adversaires ont surtout augmenté pendant l'époque de son perfectionnement à Florence, à tel point que Draganja se vit obligé de quitter, pour quelque temps, l'habit et l'état religieux.

A Florence son talent a pu se développer sous l'influence des peintres italiens de la deuxième moitié du XIXe siecle, notamment des peintres florentins »véristes« Signorini et Fattori. A cette époque, de même qu'immédiatement après son retour, en 1888, à Split, Draganja a crée ses meilleures oeuvres: portraits des bourgeois et agriculteurs de Split et de ses faubourgs, paysages, quelques intérieurs et natures mortes. En même temps, faisant suite à de nombreuses commandes, il peignait des tableaux de caractère religieux, exécutés le plus souvent d'une façon routinière.

Le milieu petit-bourgeois du Split de cette époque a encore entravé son travail, alors que l'ordre religieux auquel il appartenait de nouveau lui a assigné des occupations de peu d'importance, – circonstances, qui ont défavorablement influé sur son amour pour la peinture. Il travaillait de plus en plus rarement, le plus fréquemment des tableaux religieux, entraîné par un déclin rapide de la qualité de sa peinture. Plus tard, dans ses années de vieillesse, devenu presqu'aveugle, Draganja a pu retrouver des conditions de vie plus tranquilles et plus favorables à l'exercice de son art. Mais il était déjà trop tard. Les oeuvres exécutées à cette époque sont, le plus souvent, sans aucune qualité artistique, prouvant d'une manière éloquente combien l'incompréhension du milieu peut être préjudiciable à un talent artistique même s'il est déjà pleinement développé.

Dans son autobiographie fragmentaire, laissée après sa mort en manuscrit, (et dont des extraits sont publiés à la suite de ce travail), au cloître dominicain de Split, Vinko Draganja répond aux diffamations dont il était la victime, en rendant ses détracteurs responsables de l'étiolement de son art.